

Universitetet i Bergen

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier

NOLISP350

Mastergradsoppgave i nordisk språk og litteratur

Våren 2024

En sosiolingvistisk studie av endringer i kristiansundsdiakten

Mali Elisabeth Dahl

Forord

Takk til veilederen min, Agnete Nesse, for at du har vært hjelpsom gjennom hele prosjektet. Takk for at du har lest alle utkastene og svart på spørsmål.

Takk til alle informantene som har deltatt i undersøkelsen. Takk for at dere tok dere tid til å prate med meg. Det setter jeg stor pris på. Jeg vil også takke Karina for god hjelp med å rekruttere de yngre informantene.

Skriveseminarene og forskergruppemøtene på UiB har også vært nyttige i denne prosessen. Takk til alle som har tatt seg tid til å lese og komme med tilbakemeldinger på utkast.

Takk til den fantastiske gjengen på lesesal. Takk for lange lunsjer og mye latter. Studietiden hadde ikke vært den samme uten dere.

Ikke minst vil jeg også takke familien min. Takk til mamma som har lest utkast og vært en god støttespiller. Takk til pappa og Karen for at dere også har vært engasjerte og støttende gjennom hele prosjektet.

Mali Elisabeth Dahl
Bergen, mai 2024

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål	1
1.3 Oppbygging av oppgaven	2
1.4 Byen Kristiansund	2
2. Bakgrunn	4
2.1 Tjukk l (retrofleks flapp)	4
2.2 Palatalisering	5
2.3 Apokope	5
2.4 Nektingsadverbet ikkje	6
3. Tidligere forskning	7
3.1 Ivar Hoels beskrivelser av kristiansundsdiakten på starten av 1900-tallet	7
3.2 Idar Handagard om kristiansundsdiakten i 1901	9
3.3 Tidligere forskning på andre nordmørske dialekter	11
3.4 Tidligere forskning på moldediakten	13
3.5 Tidligere forskning på trondheimsdiakten	14
4. Teori	17
4.1 Bymål	17
4.1.1 Forenkling	19
4.1.2 Utjevning	19
4.1.3 Globalisering	20
4.2 Dialektendring	21
4.2.1 Indre faktorer	21
4.2.2 Ytre faktorer	23
4.2.3 Språket hos individet	26
4.2.4 Gruppespråket	27
4.2.5 Spredning	28
4.2.6 Spredningsmønster	29
4.3 Sosial variasjon	30
4.3.1 Språk og kjønn	30
4.3.2 Språk og alder	32
5. Metode	33
5.1 Valg av metode	33
5.1.1 Mål	33
5.1.2 Vanlig tid og tilsynelatende tid	33
5.1.3 Kvalitative og kvantitative metoder	34
5.2 Utvalg av språklige variabler	34
5.3 Utvalg av sosiale variabler	35
5.4 Valg av informanter	35
5.5 Datainnsamling	36

5.6	Utfordringer knyttet til datainnsamlingen	39
5.7	Databehandling	39
5.8	Etiske hensyn.....	40
6.	Analyse.....	43
6.1	Palatalisering.....	43
6.1.1	Palatalisering av alveolaren <i>l</i>	44
6.1.2	Palatalisering av alveolaren <i>n</i>	46
6.1.3	Palatalisering av alveolaren <i>d</i>	48
6.1.4	Palatalisering av alveolaren <i>t</i>	49
6.1.5	Palatalisering totalt.....	51
6.2	Nektingsadverb.....	52
6.3	Tjukk <i>l</i> (retrofleks flapp)	54
6.4	Apokope.....	56
7.	Diskusjon	60
7.1	Tendenser.....	60
7.1.1	Stabile dialekttrekk	60
7.1.2	Tradisjonelle dialekttrekk i endring.....	63
7.2	Betydning av de sosiale variablene	66
7.2.1	Alder.....	66
7.2.2	Kjønn	69
7.2.3	Tydeligheten av de sosiale variablene	71
7.3	Sammenligning med andre dialekter i regionen.....	71
8.	Avslutning.....	74
8.1	Konklusjon.....	74
8.2	Veien videre	74
	Litteraturliste	76
	Vedlegg.....	80
	Vedlegg 1: Intervjuguide	80
	Vedlegg 2: Samtykkeskjema	82
	Sammendrag.....	83
	Abstract	85
	Profesjonsrelevans.....	87

Liste over tabeller

Tabell 1: Palatalisering av alveolaren <i>l</i>	s. 47
Tabell 2: Palatalisering av alveolaren <i>n</i>	s. 49
Tabell 3: Palatalisering av alveolaren <i>d</i>	s. 51
Tabell 4: Palatalisering av alveolaren <i>t</i>	s. 52
Tabell 5: Palatalisering totalt	s. 54
Tabell 6: Nektingsadverb	s. 55
Tabell 7: Tjukk I	s. 57
Tabell 8: Apokope	s. 59

1. Innledning

I Norge er dialekter et tema som engasjerer mange, og måten vi snakker på er ofte et tema for diskusjon. Jeg har alltid syntes at det har vært interessant hvordan folk prater forskjellig. Jeg har lagt spesielt merke til at mange unge kristiansundere rundt meg prater litt annerledes enn eldre kristiansundere. Jeg tenkte derfor at det ville være spennende å undersøke hvordan eldre, voksne og yngre kristiansundere faktisk prater. Samtidig finnes det lite nyere forskning på kristiansundsdiakten, og derfor vil det være interessant å tilføre ny kunnskap på dette feltet.

Målet med denne masteroppgaven er undersøke hvordan kristiansundsdiakten har utviklet seg siden Ivar Hoels beskrivelser av dialekten for mer enn 100 år siden. Dette krever en større faglig dybde enn vanlige diskusjoner i hverdagen. Jeg har derfor valgt å gjennomføre en sociolingvistisk kvantitativ undersøkelse av talemålet til kristiansundere for å studere om – og i så fall hvordan – dialekten har blitt endret.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Målet med denne oppgaven er å undersøke hvorvidt kristiansundere opprettholder utvalgte tradisjonelle dialekttrekk. Har dialekten holdt seg stabil, eller har det skjedd noen endringer? Derfor er oppgavens problemstilling følgende:

I hvilken grad opprettholdes tradisjonelle dialekttrekk i kristiansundsdiakten?

For å besvare denne problemstillingen har jeg valgt ut noen språklige variabler. Disse variablene er basert på egne antagelser om at det kan eksistere en variasjon, samt at disse språklige variablene ofte omtales i beskrivelser av det trønderske dialektområdet og kristiansundsdiakten. De språklige variablene jeg skal ta for meg er palatalisering, nektingsadverb, tjukk / og apokope.

For å kunne undersøke i hvilken grad de tradisjonelle dialekttrekkene brukes, og for å kunne si noe om hvorfor, har jeg også valgt ut noen sosiale variabler jeg måler de språklige variablene i forhold til. De sosiale variablene jeg har valgt ut er alder og kjønn.

Dette kan bidra til å si noe om det har skjedd en endring og hvorfor. Basert på dette har jeg utviklet tre forskningsspørsmål jeg skal forsøke å besvare:

1. *Hvilke dialekttrekk holder seg best, og hvilke dialekttrekk holder seg dårligst?*
2. *Er det forskjeller i dialektbruken blant eldre og yngre kvinner og menn?*
3. *Hvilke likheter finnes mellom utviklingen av dialekten i Kristiansund og andre norske bydialekter?*

1.3 Oppbygging av oppgaven

I starten av oppgaven presenterer jeg bakgrunn, der jeg inkluderer teori om de språklige variablene jeg skal undersøke. Deretter følger tidligere forskning og teori, som danner det teoretiske grunnlaget for oppgaven. Det empiriske materialet i denne oppgaven består av kvantitative analyser av intervjuer med 12 informanter. Det er fire informanter i hver gruppe: To av hvert kjønn i aldersgruppene eldre, voksne og yngre. I metodedelen tar jeg for meg datainnsamlingen, samt noen metodiske betraktninger. I analysedelen tar jeg for meg det empiriske materialet og presenterer dette, før jeg i drøftingsdelen drøfter resultatene. Til slutt kommer en konklusjon, samt tanker om veien videre.

1.4 Byen Kristiansund

For å forstå hvordan dialekten i Kristiansund har utviklet seg, skal jeg i dette delkapittelet presentere litt bakgrunnsinformasjon om byen Kristiansund. Kristiansund er en kommune på Nordmøre i Møre og Romsdal fylke. Kristiansund består av fire øyer: Kirkelandet, Innlandet, Nordlandet og Frei. Kristiansund er en kystkommune og ligger rundt et havnebasseng som dannes av sundene mellom Innlandet, Kirkelandet og Nordlandet. I 2023 var det 24 404 innbyggere i Kristiansund kommune (Statistisk Sentralbyrå, 2023). Kristiansunds grenser til nabokommunene går i sjøen, og kommunen grenser til Averøy i vest, Gjemnes i Sør, Tingvoll i sørøst og mot Aure i nordøst.

Kristiansund ble en kjøpstad i 1742. Historisk sett har klippfiskvirksomheten vært byens viktigste næring. Fra rundt 1850 var Kristiansund landets største

klippfiskeeksporterende by, og i tillegg var eksport av saltsild også en viktig inntektskilde. Man kan finne flere kulturminner fra dette, blant annet på Norsk Klippfiskmuseum. Under andre verdenskrig ble store deler av Kristiansund bombet av tyske fly (Stokkan et. al, 2023). Etter gjenoppreisningen fra krigen har byen fått moderne arkitektur og fargerike hus, og kalles derfor ofte «den polykrome by» (Hånde, 2024).

Kristiansund er den største kommunen på Nordmøre, og er derfor et viktig handels- og servicesenter og kommunikasjonsenter for hele Nordmøre (Stokkan et. al., 2023). Her finner man blant annet fylkeskommunalt sykehus, to videregående skoler, høyskolesenter og diverse kulturtilbud. Høsten 2024 åpner Campus Kristiansund, som samler et felles kunnskapsmiljø for utdanning, forskning og innovasjon (Bane NOR Eiendom, u.å). Kulturhuset Normoria er også under bygging og skal åpne i 2025. Her skal Nordmøre museum, Operaen i Kristiansund, biblioteket og kulturskolen samles (Normoria Eiendom AS, u. å.). Både Campus Kristiansund og Normoria blir viktige for byutviklingen i Kristiansund. Kristiansund Ballklubb, som per 2024 spiller i Eliteserien i fotball, er også en viktig del av kulturlivet på hele Nordmøre.

Byen er også en viktig drifts- og leverandørbase for offshorevirksomheten utenfor Midt-Norge, og regnes som hovedknutepunktet for offshorevirksomheten i Norskehavet. Her spiller NorSea Vestbase og Okea en viktig rolle (Stokkan et. al., 2023). NorSea Vestbase er byens største private arbeidsgiver, og er knyttet til base- og forsyningstjenester, tekniske tjenester, samt annen petroleumsrelatert tjenesteyting, med mer kompetansebaserte arbeidsplasser (Meland, 2018).

Kristiansund er altså en by i utvikling. Byidentiteten har endret seg fra å være knyttet til primærnæring til sekundær- og tertiærnæring. Det at Kristiansund er en by i vekst med utvikling av kultur- og utdanningstilbud kan gi andre muligheter for ungdom, noe som kan være relevant for dialektutviklingen i Kristiansund.

2. Bakgrunn

Dialekten i Kristiansund hører til det nordmørske dialektområdet. Dette er igjen en del av det trønderske dialektområdet, som særlig kjennetegnes av jamvekt med apokope, tjukk / og lågtone (Mæhlum & Røyneland, 2012, s. 37-38). Videre kan det trønderske dialektområdet deles inn i inntrøndersk og uttrøndersk. Kristiansund og resten av Nordmøre er en del av det uttrønderske området, sammen med bygdene sør for Trondheimsfjorden, Trondheim by og kyststrøkene nordover (Mæhlum & Røyneland, 2012, s. 81-82). Det at Kristiansund er en del av det trønderske dialektområdet, vil ha betydning for de videre beskrivelse av dialekttrekkene. Dessuten er kristiansundsdialekten et bymål, noe som også vil være relevant for beskrivelsene av dialekttrekkene.

Videre i denne delen skal jeg ta for meg dialekttrekkene tjukk /, palatalisering, apokope og nektingsadverbet *ikkje*, som også er de språklige variablene i denne masteroppgaven. Presentasjonene av de språklige variablene er basert på oppslagsverk, og annen forskning vil bli presentert senere i oppgaven.

2.1 Tjukk / (retrofleks flapp)

Tjukk / beskrives som en retrofleks lyd med flapp. Ifølge Hallfrid Christiansen (1948, s. 138) ble tjukk / til gjennom assimilasjon av norrøn *rð* i ord som *jord*, *gard* og *ferdig*. I dag har noen av ordene med tjukk / opphav i ord norrøn *rð*, der vi i skriftspråket bruker *rd*, mens andre ord med tjukk / hadde / i norrønt, som i ordene *sol* og *blå*. Tjukk / er hovedsakelig et østnorsk målmerke, men tjukk / går også videre fra jamvektsområdet og inn i deler av vestnorsk (Sjekkeland, 1997, s. 91). Størsteparten av Nordmøre ligger i det Christiansen (1948, s. 139) kaller grenseområdet for tjukk /. Det vil si at dialektene som ligger i grenseområdet har r av gammelnorsk *rð* og tjukk / av gammelnorsk /. Mæhlum & Røyneland (2012, s. 77) skriver også at Nordmøre bare har tjukk / av norrøn /, og hevder at dette er med på å representere en overgangssone mot Vestlandet, som ikke har tjukk /.

2.2 Palatalisering

En palatal lyd oppstår ved en innsnevring mellom framtunge og den harde ganen, også kalt palatum. Palatalisering er derfor en prosess der lyder som har et annet uttalested enn palatum, får flyttet uttalestedet *til* palatum (Sjekkeland, 1997, s. 95). Enkelte regner bare konsonanter med til palatale lyder, men vokalene *i*, *e*, *æ*, *y* og *ø* kan også regnes som palatale lyder (Sjekkeland, 1997, s. 95-96). Palatalisering av alveolarer er en utviklingsprosess som har funnet sted i midtre og nordlige deler av landet. Palatalisering av alveolarer innebærer at de gamle norske alveolarene *n*, *l*, *t* og *d* får en *j*-klang, som i *manjŋ* og *alje*. Disse alveolarene blir palatale når de er lange, og palatalene er mest frekvent ved *n* og *l* (Mæhlum & Røyneland, 2012, s. 80).

Videre skriver Mæhlum og Røyneland (2012, s. 80) at det i senere år har vært tendenser til avpalatalisering i det trønderske dialektområdet, særlig i urbane områder. Dette innebærer altså at de palatale alveolarene blir erstattet av alveolare lyder, men det er også vanlig å ha mellomvarianter, som blir til en retrofleks. En får dermed en overgang fra *mann* og *alle* til uttalevarianter som *manŋ* og *alje* (Mæhlum og Røyneland, 2012, s. 80).

2.3 Apokope

Apokope innebærer at en gammel trykklett vokal i utlyd har falt helt bort (Mæhlum & Røyneland, 2012, s. 76). Ifølge Christiansen (1948, s. 185) er apokope et nordlig drag, som særlig finnes i trønderske og nordlandske dialekter. I trøndersk er apokopen regulert i samsvar med jamvektsloven, som vil si at overvektsord har apokope, mens jamvektsord har fullvokal. Et eksempel er at en i disse dialektene sier både *vætta* 'vite' og *kast* 'kaste' i infinitiv (Sjekkeland, 1997, s. 76).

Det er ikke alle deler av det trønderske dialektområdet som har like mange kategorier av apokope. Ifølge Sjekkeland (1997, s. 76) er apokope i infinitiv, svake hokjønnsord, intetkjønnsord med opphavelig vokalending, preteritum av svake verb og noen adjektivformer vanlig i all trøndersk. Christiansen (1948, s. 191–192) skriver om nordmørsk at dialektene har apokope i infinitiv og svake preteritum, i tillegg til hankjønns- og hunkjønnsord.

2.4 Nektingsadverbet *ikkje*

Den vanligste varianten av nektingsadverbet i det nordmørske området er *ikkje*, i motsetning til resten av det trønderske dialektområdet der *ic* er den vanligste formen for nektingsadverbet (Mæhlum & Røyneland, 2012, s. 78). Hårstad (2008, s. 407) skriver at varianten *ikke* har eksistert i trøndersk i mange år, men at den stort sett bare har dukket opp i ekstra trykksterk stilling. Nå ser vi derimot tendenser til at *ikke* blir brukt i alle posisjoner (Hårstad, 2008, s. 407). Dette stemmer også overens med det Mæhlum og Røyneland (2012, s. 78) skriver om at formen *ikke* er utbredt i urbane strøk, og blir brukt i alle posisjoner. Hårstad (2008, s. 408) viser også til varianten *ikke* også har spredt seg til *ikkje*-områdene, i tillegg til de områdene som hadde apokope fra før.

3. Tidligere forskning

3.1 Ivar Hoels beskrivelser av kristiansundsdiakten på starten av 1900-tallet

Ivar Hoel beskriver kristiansundsdiakten slik den var i år 1914. Hans beskrivelser vil derfor være interessante for å beskrive hvordan dialekten har utviklet seg de siste hundre årene. Disse beskrivelsene gjør det mulig å sammenligne informantenes dialekttrekk med slik Hoel (1915) beskriver dialekten. Hoels beskrivelser er delvis basert på observasjoner han selv har gjort, samt tale fra en rekke personer: «Følgende fremstilling av Kristiansundsmaalet er bygget dels paa direkte iagttagelse av talemaalet, dels paa meddelelser fra en række personer» (Hoel, 1915, s. 1). Dette er en annen metode enn det jeg har valgt, men jeg regner likevel Hoels fremstilling som pålitelig.

Hoel (1915, s. 2) peker på at Kristiansund har et innflyttermål, og dialekten har blitt særlig påvirket av Trondheims bymål. Videre hevder han at dialekten ikke er veldig ulik de andre dialektene på Ytre Nordmøre, men det som skiller kristiansundsmålet fra de andre dialektene på Nordmøre er at dialekten blant annet er preget av simplifisering (Hoel, 1915, s. 2).

Hoel brukte begrepet simplifisering allerede i 1915, mange tiår før Peter Trudgill lanserte begrepet i boken *Dialects in Contact* i 1986. I moderne norsk er det mest vanlig å bruke *forenkling* (Akselberg, 2008, s. 164) Trudgill (1986, s. 102) bruker norsk som eksempel på simplifisering, der han viser til eksempler fra dialekten i Høyanger. Trudgill definerer forenkling på denne måten: «simplification can be taken to refer to `an increase in regularity'» (Trudgill, 1986, s. 103). Dette innebærer altså at en får færre unntaksregler i språket og dermed mer generelle regler.

Eksemplet han bruker på simplifisering er at den nye høyangerdialekten ikke har noen av flertallsendelsene man har i de fleste norske dialekter og nynorsk eller bokmål. I høyangerdialekten har man fått et nytt system, der forenklingen fullstendig har regulert hvordan kjønnsdifferensieringen er uttrykt i flertallsformen. *-a* brukes med alle maskuline verb og *-e* med alle feminine verb. I likhet med mange andre vestlandske

dialekter er altså *-r* på slutten fraværende. Dette er et tydelig eksempel på forenkling, ettersom at uregelmessighet blir fjernet (Trudgill, 1986, s. 103).

I tillegg til simplifisering, hevder Hoel (1915, s. 2) også at kristiansundsdialogten er preget av skriftspråket og av en tilnærming til andre bymål, noe jeg skal se nærmere på i kapittel 4.1. Hoel hevder med andre ord at kristiansundsmålet kommer til å stå trondheimsmålet nært med den utviklingen dialogten har hatt. Han viser samtidig til at en forskjell mellom dialogtene er at kristiansundsdialogten har bevart noen sydligere former som for eksempel *ikkje* (Hoel, 1915, s. 3-4).

Blant dialekttrekkene som er relevante i denne oppgaven, tar Hoel også for seg apokope i ulike verbformer. Han skriver blant annet at kristiansundsmålet, i likhet med trondheimsmålet, beholder *a* i jamvektsord, som for eksempel i ordene *bærra* og *færra*. I overvektsord apokoperes imidlertid den trykklette vokalen, som i ordene *bit* og *skriv*. Det er ofte vakling i verb med forlenget *a* i stammen, som for eksempel i ordene *smaka/smak* og *gapa/gap*. Jamvekt har holdt seg bedre i sterke verb, men de som står mellomspråket nært (se under), har apokope også her. Videre hevder Hoel at det er mange både i Kristiansund og Trondheim som apokoperer endelsen i alle verb (Hoel, 2015, s. 5).

Hoel (1915, s. 23) tar også for seg det han kaller for *mellomspråket*, som er preget av skriftspråket og prates av voksne i høyere klasser. Mellomspråket innebærer avslipping, utjevning og endring mot andre bymål og skriftspråk. Samtidig holder hunkjønn og *a*-endelser seg godt. Mellomspråket har mindre apokope enn dialogten. Samtidig påpeker Hoel (1915, s. 16) at mellomspråket ikke har vært veldig avgrenset fra dialogten. På starten av 1900-tallet ble altså mellomspråket snakket av de høyere klassene, men det var ikke veldig store forskjeller mellom talemålet til de som pratet dialogt og de som pratet mellomspråk.

Videre hevder Hoel (1915, s. 16) at skriftspråket i lang tid har vært en viktig faktor i dialogtens utvikling. Når Hoel skrev denne teksten, var skriftspråket fremdeles preget av dansk. Dansk har primært påvirket ordforrådet, og ikke grammatikken i kristiansundsdialogten. Det er den delen av ordforrådet som er knyttet til administrasjon, kirke, bøker og aviser, som er påvirket av dansk (Hoel, 2015, s. 18).

Når det gjelder tjukk *l*, finner Hoel tjukk *l* av *l* som i ordet *glo* 'glo', men også av *ll* som i *tistil* 'ti stille'. Etter *rð* finner han både *r* og tjukk *l*, mens han i Trondheim finner konsekvent bruk av tjukk *l* av *rð*. Dette viser at det er mindre tjukk *l* i nordmørsk enn ellers i trøndersk (Hoel, 1915. s. 35). Dette stemmer også med det Sjøkkeland (1997, s. 91) skriver om at tjukk *l* kun av norrøn *l* er vanlig i størsteparten av Nordmøre.

Om svake verb skriver Hoel (1915. s. 53) at de svake verbene som hadde *a*-endelse i presens, preteritum og perfektum partisipp i landsmålet, har fått *e*-endelse i presens, mens de fortsatt har *-a* i preteritum og perfektum partisipp. Et eksempel på dette er at man i kristiansundsdialekten sier *kall* – *kalle* – *kalla* – *kalla* 'kalle'. Dette gjelder både verb med opprinnelig lang og opprinnelig kort stavelse, bare at man i verbene med kort første stavelse også har *a* i infinitiv.

Det er vanlig å skille mellom verb med opprinnelig lang første stavelse og de uten. Verbene med opprinnelig lang første stavelse vil få samme bøyning som *kall*. De med opprinnelig kort første stavelse får følgende bøyingsmønster: *baka* – *bake* – *baka* – *baka*. Forskjellen vises altså kun i infinitiv og imperativ, der begge har samme form: Endelsen sløyfes i verb med opprinnelig lang første stavelse, mens endelsen beholdes i verb med opprinnelig kort første stavelse (Hoel, 1915, s. 53).

For svake verb gjelder følgende hovedregel: preteritum og perfektum partisipp har med få unntak omtrent samme form. I 2. og 3. klasse har endelsen *t* i imperfektum og intetkjønnsformen i perfektum partisipp vunnet fram. I enstavelsesverb på vokal og diftong er endelsen *dd*, og her har derfor han- og hunkjønnsformen fortrent intetkjønnsformen (Hoel, 1915, s. 55). *E* har med få unntak blitt eneste endelse i presens.

3.2 Idar Handagard om kristiansundsdialekten i 1901

En annen som beskriver kristiansundsmålet, som han kaller *Fosna-maale* på starten av 1900-tallet, er Idar Handagaard. Han levde fra 1874-1959. Han var primært naturviter, men var også forfatter og interesserte seg for målsak (Losnegård, 2023).

Artikkelen til Handagard er kortere enn Hoel sin, i tillegg til at den har et annet siktemål enn Hoel sin. Hoel ville beskrive dialekten og variasjonen i den, mens Handagard vil vise at bymålet er norsk og at byfolk derfor bør skrive landsmål. På bakgrunn av dette har jeg valgt å skrive om Handagard sin artikkel etter Hoel sin, selv om Handagard sin artikkel ble publisert før Hoel sin.

Handagaard (1901, s. 97) beskriver en bydialekt uten store sosiale forskjeller. Videre hevder Handagaard at unges talemål blir påvirket av jevnaldrende og at fosnamålet er et eget talemål som ikke må forveksles med bygdemålene. Handagaard (1901, s. 109-110) påpeker videre at fosnamålet skiller seg tydelig fra det danske språket, og han mente at landsmålet var det rette norske skriftspråket. Dette kan også ha en sammenheng med at han kaller det fosnamålet i stedet for kristiansundsmålet eller christiansssundsmålet. På 1600-tallet ble byen kalt *Fosen*, men når byen i 1742 fikk status som kjøpstad, fikk byen navnet *Christianssund* etter den dansk-norske kongen Christian VI. Under fornorskningen på starten av 1900-tallet fikk byen den alternative skrivemåten *Kristiansund*. I 1929 ble det avholdt en folkeavstemning om byen skulle ta tilbake det gamle navnet *Fosna*. Resultatet av folkeavstemningen ble at byen beholdt navnet Kristiansund (Wikipedia, u. å.). Det var nok bare ønsketenking fra Handagard at byen skulle hete Fosna.

Ifølge Handagaard (1901, s. 101) hadde fosnamålet tjukk *l* der landsmålet hadde *l*, og enkelte plasser tjukk *l* i stedet for norrønt *rð*. Det var derimot ikke alle lyder som endte på *rd* som fikk tjukk *l* i fosnamålet, og enkelte steder ble norrønt til *rð* til *r*. Dette stemmer med Hoel sine beskrivelser i 3.1, og ser ut til å være stabilt.

Handagaard beskriver palatalisering presist, ved å si at *i*-lyden smeltes sammen med konsonanten. Han beskriver også at det er palatalisering av både *nn*, *ll*, *tt* og *dd* (Handagaard, 1901, s. 102).

Når det gjelder verb, beskriver Handagaard at alle infinitiver får apokope, men nevner noen unntak ved enkelte kortstavete infinitiv som *bærra* og *værra* (Handagaard, 1901, s. 107). Når det gjelder svake verb, beskriver Handagaard at det bare er jamvektsord i infinitiv som har *a*-ending, som for eksempel *bærra* `bære´. Ellers har de fleste verb i infinitiv fått apokope. Sterke verb i infinitiv bøyes likt som presens, som bøyes uten

ening. Et eksempel er at man sier *spring* 'springe' i både infinitiv og presens (Handagaard, 1901, s. 107).

3.3 Tidligere forskning på andre nordmørske dialekter

Anna Stomsvik (2018) har skrevet en masteroppgave som handler om språklige forhold blant unge i Tingvoll kommune, der hun har tatt for seg både språklige realiseringer, i tillegg til holdninger og oppfatninger av egen dialekt. Tingvoll er et tettsted på Nordmøre og tilhører det trønderske dialektområdet, i likhet med kristiansundsdialekten. Tingvollmålet er derimot et bygdemål, mens kristiansundsmålet er et bymål. Det kan likevel være interessant å se hvordan dialekten er blant unge i tingvollsdialekten, ettersom at den geografiske avstanden mellom Tingvoll og Kristiansund er ganske kort.

For å undersøke språklige forhold blant unge i Tingvoll, har Stomsvik gjennomført dybdeintervjuer med fire hovedinformanter, samt at hun har gjennomført en spørreundersøkelse med 54 elever fra Tingvoll videregående skole (Stomsvik, 2018, s. 19-20). De språklige variablene Stomsvik har valgt ut er palatalisering, apokope, nektingsadverbformen *ikkje*, regnemåten, tjukk / og trykk på første stavelse i importord (Stomsvik, 2018, s. 29).

Når det gjelder holdninger til tingvollsdialekten har Stomsvik gjennom sine undersøkelser, ved hjelp av spørreskjema, funnet ut at 39 av 54 informanter mener at det er lokale forskjeller i talemålet i Tingvoll kommune. Informantene trekker fram at de som bor i ytterkantene av kommunen snakker «bredere» enn de som bor i Tingvoll sentrum.

Videre viste Stomsvik sin undersøkelse at informantene mente at det er forskjeller i talemålet mellom voksne og ungdommer. Informantene mente at de som går yrkesfaglig studieretning snakker et «bredere» talemål enn de som går studiespesialiserende retninger (Stomsvik, 2018, s. 29-30). Spørreskjemaet viste også at de som hadde planer om å flytte tilbake til kommunen plasserte seg høyere på «bredhetsskalaen» enn de som ikke hadde planer om å flytte tilbake (Stomsvik, 2018, s. 32).

Foreldrebakgrunn viser seg også å være viktig for hvor informantene plasserer seg på skalaen. Det viser seg at de som har foreldre fra Tingvoll har en mer tradisjonell dialektbruk, og de som har to foreldre fra Tingvoll har et enda «bredere» talemål (Stomsvik, 2018, s. 35-36). Når det er sagt, så er denne bredhetsskalaen folkelingvistiske oppfatninger og folkelingvistiske begrep. Det er ikke virkeligheten, men det er slik videregåendelevne tror den språklige virkeligheten er.

Dybdeintervjuene som ble gjennomført viste at det var forholdsvis stor språklig variasjon mellom de ulike informantene. Én av informantene hadde konsekvent bruk av nektingsadverbet *ikke* og en annen informant hadde intraindividuell variasjon mellom *ikke* og *ikkje*. Stomsvik hevder at dette er en endring som har skjedd forholdsvis nylig i tingvoll-dialekten, noe som også kommer fram i spørreundersøkelsen (Stomsvik, 2018, s. 61).

Videre er det også interindividuell og intraindividuell variasjon blant informantene når det kommer til palatalisering. Det kommer også fram i spørreundersøkelsen at ungdommer i Tingvoll ikke lenger har like mye bruk av palatalisering, og palatal nasal blir trukket fram som eksempel. Intervjuene viser derimot at palatal nasal holder seg best, mens palatal plosiv og palatal lateral varierer (Stomsvik, 2018, s. 62).

Når det gjelder apokope varierer alle informantene i noe grad mellom tradisjonelle former og modifiserte former, men Stomsvik (2018, s. 62) hevder at variasjonen ikke nødvendigvis trenger å bety at det er en endring. I spørreundersøkelsene kommer det fram at ungdom ikke har bruk av apokope, i motsetning til voksne (Stomsvik, 2018, s. 62). Dette kan også knyttes til elevenes folkelingvistiske oppfatninger, ettersom at spørreundersøkelsen viser at informantene tror de ikke apokoperer, men studiet av ekte tale viser at de gjør det.

Stomsvik (2018, s. 85) trekker fram urbanisering og modernitet i et forsøk på å forklare endringene i tingvoll-dialekten de siste årene. Informantene i undersøkelsene peker på at Kristiansund og Sunndalsøra er de dialektområdene som har størst påvirkning på tingvoll-dialekten. Det viser seg at i tilfeller der nabomålene har språktrekk som ligger nært trondheimsmålet, og delvis et overregionalt østlandsk standardtalemål, vil det være større sjans for at denne formen også blir tatt opp i en modifisert tingvoll-dialekt (Stomsvik, 2018, s. 86).

3.4 Tidligere forskning på moldedialekten

Molde er en my på omtrent samme størrelse som Kristiansund, og er bare en times kjøretur unna. Derfor kan det være interessant å se på tidligere forskning om moldedialekten for å kunne sammenligne med kristiansundsdialekten. Sivert Beinset (2021) har skrevet en masteroppgave om variasjon i moldedialekten. Han har gjennomført en sosiolingvistisk studie av unge moldenseres talemål. Studien tok for seg informantenes språktrekk, i tillegg til informantenes holdninger til egen dialekt. De språklige variablene Beinset undersøkte var tjukk *l*, nektingsadverb, monoftongering av diftongene *au* og *ei* og bøyningssendinger for substantiv i flertall. Datamaterialet bestod av 15-20 minutter lange intervju med 16 informanter (Beinset, 2021, s. 1).

Studien viste 16,4% treff på tynn *l* der det på romsdalsk er mest vanlig med tjukk *l* av *l*. Det var stort sett forekomster av intraindividuell variasjon. Beinset fant en markant forskjell mellom kvinner og menn i bruken av tykk og tynn *l*, der 85% av treffene på tynn *l* var fra de kvinnelige informantene (Beinset, 2021, s. 33-34).

Videre var fordelingen av den språklige variabelen *ikke/ikkje* langt jevnere enn de andre variablene. Åtte av informantene hadde en konsekvent realisering av én av variantene, mens de andre åtte informantene hadde treff på begge variantene. Flere av informantene var bevisste på at de varierte mellom de to variantene. Enkelte informanter hadde også klitiserte former, som for eksempel *hakje*, *skakje* og *kankje* (Beinset, 2021, s. 35). Utviklingstrendene viser at det er færre som sier *ikkje* og det blir vanligere å si *ikke*. Mennene hadde flere treff på *ikkje* enn jentene, og de som hadde bodd lengst utenbys hadde flere treff på *ikke* enn de som hadde bodd kortere tid utenbys (Beinset, 2021, s. 36-37).

Når det gjelder holdninger til egen dialekt svarte to av informantene klart «nei» på at de ikke tilpasset språket sitt etter mottaker og situasjon, mens tre informanter sa at de «definitivt» gjør det. Resten av informantene sa at de stort sett snakket likt, uansett hvem de snakket med og hvilken situasjon de var i, og de oppga at de i stor grad hadde bevart moldedialekten. De fleste av informantene syntes at moldedialekten var fin og var stolte over den (Beinset, 2021, s. 43-44).

Beinset (2021, s. 55) viser til at funnene i denne studien er tendenser som en også har funnet i andre studier de siste årene. Som i de fleste norske byer, har en ikke lenger et skille mellom høy- og lavstatusdialekter. Det er også enkelte bymål som tar til seg enkelte nye trekk (Beinset. 2021. s. 55-56).

3.5 Tidligere forskning på trondheimsdialekten

På bakgrunn av at Trondheim er den største byen i det trønderske dialektområdet, vil det være naturlig å se på tidligere forskning om trondheimsdialekten, ettersom at det kan ha en påvirkning på utviklingen av kristiansundsdialekten. Jeg har valgt å legge vekt på resultatene fra forskningen på dialekttrekkene palatalisering, nektingsadverb, tjukk / og apokope, siden det er disse språklige variablene jeg undersøker i denne oppgaven.

Stian Hårstad (2010) har skrevet en doktoravhandling om talemålet blant unge språkbrukere i Trondheim. Datamaterialet hans består av 30 intervjuer av personer mellom 16-18 år, som alle har bakgrunn fra Trondheim. Materialet består av både individuelle intervjuer, opptak av to informanter samtidig, samt gruppesamtaler uten at forskeren var til stede. På denne måten kunne han kartlegge individuelle motiver, verdier og ambisjoner, som kunne relateres til talespråklige variasjonsmønstre. I tillegg består datamaterialet av en dialekttest i den regionale avisen *Adresseavisen* (Hårstad, 2010, s. 16).

Hårstads resultater på palatalisering viser at litt over halvparten av informantene hadde palatalisering. Det er relativt få belegg på palatalisering av *d*, men i mange av posisjonene regnes dental/alveolar uttale som tradisjonsformen. Undersøkelsene viser at alle informantene, med unntak av én, har belegg på palatale varianter av *ll*, *nn* og *tt*, men de opptrer sammen med ikke-palatale varianter. Basert på dette, viser undersøkelsene tydelige tegn til av-palatalisering hos mange av informantene. Det ser samtidig ut til at det har oppstått mellomvarianter mellom palatal og alveolar uttale (Hårstad, 2010, s. 196–197).

Når det gjelder apokope, viser undersøkelsene at, med unntak av *værra* 'være', opptrer alle opprinnelige jamvektsinfinitever i apokopert form. Hårstad (2010, s. 339) viser til at det tradisjonelle jamvektssystemet står svakt blant unge trondheimere. På den ene siden kan det være snakk om en forenklingsprosess, der infinitivene får lik grunnstruktur uavhengig av om de er overvektsord eller jamvektsord. Dette innebærer at apokopering, som er hovedmønsteret for overvektsinfinitev, overføres til den mindre gruppen jamvektsord. På denne måten blir *værra* 'være' omdannet til *vær* 'være' og *jørra* 'gjøre' blir omdannet til *jør* 'gjøre', og jamvektsordene får samme struktur som overvektsordene (Hårstad, 2010, s. 339).

Men Hårstads undersøkelser viser også tendenser til av-apokopering i infinitiv, der den ene gruppen tradisjonelt har vært tostavet, som i *sykkel* og *varsel*, men de fleste er omdannet til en form som er identisk med infinitivsstrukturen man finner steder uten apokope, som i *sykle* og *varsle* (Hårstad, 2010, s. 203–204). Den andre gruppen med av-apokoperte verb i infinitiv har til felles at de er nye i språket, som i *jobbe*, *satse*, *pushe* og *shoppe*. Noen av disse finnes også i apokopert variant, men store deler av apokoperingen ser ut til å være mindre produktiv i nyere lånord. Samtidig finnes det noen eksempler på av-apokopering i tradisjonelle verb som *lage* og *årne* (Hårstad, 2010, s. 204).

Om nektingsadverbet skriver Hårstad at det tradisjonelt blir realisert som *ic* trondheimsmålet. I tillegg har trondheimsmålet varianten *ikke* som et senere innlån. Denne varianten har tradisjonelt blitt brukt i trykksterk posisjon (Hårstad, 2010, s. 208). I datamaterialet finner Hårstad betydelig variasjon. De to hovedvariantene *ic* og *ikke* finnes, med to unntak, hos alle informantene. I undersøkelsen kommer det tydelig fram at *ikke* har blitt et reelt alternativ til *ic*, ettersom at halvparten av informantene bruker *ikke* i mer enn hver fjerde nektning (Hårstad, 2010, s. 209).

Når det kommer til tjukk / i trondheimsmålet, viser det seg at tjukk / av rø er på vei ut av trondheimsmålet, slik det er i størsteparten av det trønderske dialektområdet. Tjukk / av gammelnorsk / er derimot akkurat slik den har vært tidligere (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 54).

Videre viser Hårstad sin undersøkelse av trondheimsdialekten blant yngre språkbrukere at de orienterer seg rundt en «fint»–«bredt»-akse, der noe er «finere» enn noe annet. Det som er «fint» har en nærhet til skriftspråket og standardtalemålet. Det «brede» er det som avviker fra standardnormene (Hårstad, 2010, s. 336). Videre tolker Hårstad utviklingen av trondheimsdialekten som en bevegelse i retningen av noe som oppleves som allmenn prestisje, nemlig standardtalemålet (Hårstad, 2010, s. 337). To av grunnene til dette kan være at infinitiv i enkelte tilfeller opptrer i av-apokopert variant, samt at noen av informantene erstatter den tradisjonelle formen for nektingsadverbet *ic* med *ikke* (Hårstad, 2010, s. 338).

Undersøkelsen til Hårstad viser at talemålet blant de yngre i Trondheim kan sees i sammenheng med påvirkning fra standardtalemålet. Skillet mellom «gatespråk» og «dannet talemål» har i likhet med flere andre norske byer blitt utdatert. De yngre trondheimerne holder seg stort sett til en felles talemålsnorm med trekk fra «det folkelige bymålet», med noen modifiseringer mot standardtalemål (Hårstad, 2010, s. 341–342).

Undersøkelser av trondheimsdialekten viser hvordan lojalitet eller identifikasjon med lokalmiljøet har en sammenheng med bruk av tradisjonelle dialekttrekk (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 78). Videre er det ingen klare skiller når det kommer til kjønnsaspektet, bortsett fra at det er en tendens til at de «bredeste» variantene er brukt av gutter (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 79).

4. Teori

I dette kapittelet skal jeg presentere det teoretiske rammeverket for oppgaven. Siden det er en sosiolingvistisk oppgave, kommer jeg til å ta for meg sosiolingvistisk teori. Dialektologien kan sees på som en forgjenger til sosiolingvistikken. Denne retningen hadde mer fokus på strukturelle forhold, mens det utenomspråklige ikke ble undersøkt systematisk. Dette endret seg med sosiolingvistikken, ettersom at en legger mer vekt på sosiale forklaringer for lingvistiske forhold (Hårstad et. al., 2017, s. 105). Da sosiolingvistikken vokste fram på 1960-tallet ønsket språkforskerne altså å utforske forholdet mellom sosiale forskjeller og språklige forskjeller (Hårstad et. al., 2017, s. 114). Det er nettopp sammenhengen mellom de sosiale variablene alder og kjønn og språklige forskjeller jeg undersøker i denne oppgaven, og derfor vil det være naturlig å plassere seg i den sosiolingvistiske forskningstradisjonen.

Jeg har valgt en firedelet teoridel. I første del går jeg gjennom teori om hva som kjennetegner bymål, og mer spesifikt om forenkling, utjevning og bymålets påvirkning på andre talemål. I andre del tar jeg for meg teori om dialektendring, og ser nærmere på indre og ytre faktorer som årsaker til dialektendring. Videre ser jeg på språket hos individet, gruppespråk, spredning på samfunnsnivå, samt ulike spredningsmønster. Til slutt har jeg inkludert teori om sosial variasjon, i form av språk og kjønn og språk og alder, ettersom at dette er de sosiale variablene i dette masterprosjektet.

4.1 Bymål

Kristiansundsmålet er et bymål, og det vil derfor være interessant å se på generelle trekk ved et bymål. Det kan være systematiske likheter og forskjeller mellom bymål og bygdemål, noe som gjør at en ser på ulike ting når en utforsker bymål og bygdemål. Befolkningen i byen er som regel mer sammensatt enn i bygdene, og samtidig fungerer byene som en møteplass for forskjellige folk (Nesse, 2008, s. 15). Byen har med andre ord ulike ting å by på. Byene er ofte preget av mer kompleksitet, mens tradisjonelle bygdesamfunn i større grad har vært preget av mer ensidig spesialisering innenfor for eksempel jordbruk (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 19–20). Byen har tradisjonelt kunnet

tilby et større utvalg av yrker enn bygdene, og man har funnet kultur- og underholdningstilbud som kan passe ulike mennesker.

Synet på bymål har endret seg oppgjennom tidene. Fram til langt utover 1900-tallet var synet på bymål preget av at befolkningen i byene var påvirket av kulturelle impulser utenfra, og at de derfor ikke hadde språklige tradisjoner som var verdt å studere (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 20). Dette synet var utbredt fram til 1970-tallet. Først når sosiolingvistikken vokste fram, ble språket i de største byene undersøkt ved bruk av språksosiologiske metoder. Eksempler på norske byer hvor talemålet ble undersøkt da sosiolingvistikken vokste fram er for eksempel talemålsundersøkelsen i Oslo i 1978 (Hansen et al., 1978), i Bergen ble talemålet til ungdom undersøkt i 1983 (Sandøy, 1983) og talemålet i Trondheim ble undersøkt i 1980 (Fintoft & Mjaavatn, 1980).

Etter hvert ble også semiurbane steder undersøkt. Et eksempel på dette er prosjektet *Talemålsendring i Norge* (TEIN), der temaet i 1999 var språklig regionalisering (Akselberg, 2000, s. 5). En grunn til at det har blitt mer behov for å undersøke språket i byene kan være at bare en tredel av befolkningen bodde i byer rundt 1900, mens i dag bor mer enn 80% av nordmenn i tettbebygde strøk (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 21).

I tidlige undersøkelser av bymålene oppdaget man at det fantes en todeling av bymålene. På den ene siden fant man «gatespråket», som er det egentlige bymålet og det talemålet flertallet av innbyggerne bruker. På den andre siden fantes talemålet i «de dannede kretser», som er det språket som blir brukt i enkelte høystatusgrupper. Dette talemålet har mye til felles et skriftspråksnært talemål (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 21). Dette kan vi også se eksempler på i kapittel 3.1 om Hoel (1915) sin beskrivelse av kristiansundsdialekten, der han beskriver «mellomspråket», som var det språket som ble pratet av folk i de høyere klassene. Dette språket var ifølge Hoel (1915, s. 23) preget av avslipning, utjevning og endring mot andre bymål og skriftspråk. I de fleste byer i dag finner vi derimot flest mellomposisjoner mellom disse to ytterpunktene (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 22).

4.1.1 Forenkling

Som nevnt, kan språkssystematisk forenkling være et kjennetegn for bymål (Nesse, 2008, s. 16; Neteland & Bugge, 2015, s. 304). Forenkling kan både innebære en forenkling av grammatikken, samt en forenkling av semantiske forhold. Det betyr ikke nødvendigvis at språktrekk endres til å bli enklest mulig, men at språktrekket blir enklere enn det var før (Neteland, 2013, s. 86). Dalen (1972, s. 33) hevder også at bymålene kan ta opp lydige og grammatiske former som er samlende for landsdelen.

For at det skal være samlende for hele landsdelen, kan det forekomme tilpasninger i form av forenklinger. Om forenkling skriver også Nesse også at «bydialekter har en mer regelmessig grammatikk enn bygdemål» (Nesse, 2008, s. 16). Hårstad (2010, s. 339–340) viser til eksempler på forenkling i trondheimsdialekten. Han peker blant annet på felles flertallsbøyning for nesten alle substantiv i feminina og maskulina som et eksempel på forenkling (Hårstad, 2010, s. 340). Ettersom at bydialekter kan være samlende for en region, kan forenklinger altså føre til at grammatikken er mer regelrett i bydialektene, mens en finner flere unntak i bygdemålene.

4.1.2 Utjevning

Utjevning handler om at en foretrekker det språket som er vanligst i byene. Det vil si at hvis en innflytter til byen for eksempel har apokope, og talemålet i byen ikke har apokope, vil ikke innflytteren kunne videreføre dette til neste generasjon. De språktrekkene som har liten utbredelse forsvinner og erstattes av noe som har større utbredelse i talemålet (Neteland, 2013, s. 86). Utjevning kan gjelde bøyningssendelser, lyder, ordforråd og setningskonstruksjoner (Nesse, 2008, s. 16). Utjevning handler altså om at et språktrekk som har liten utbredelse, går ut av bruk og erstattes av et språktrekk som har større utbredelse i talemålet.

Hvilke språktrekk som beholdes og hvilke som erstattes, kan derfor ha en sammenheng med hvor innflytterne kommer fra. Selv om innflyttere holder fast på sine former, vil de ikke kunne videreføres til neste generasjon (Neteland, 2013, s. 86). Vi finner eksempler på utjevning i Randi Netelands studie (2014) av industristedstalemålene i Sauda og Årdal. Der viser Neteland (2014, s. 51) blant annet

til at talemålet i Årdal kan være preget av utjevning, som førte til at flere tradisjonelle dialekttrekk typiske for Sogn, ble borte. Grunnen var at tilflyttingen var så stor at språkbrukerne som hadde de tradisjonelle trekkene kom i mindretall. Dette gjelder overgangen fra diftongen *au* til monoftongen *ɔ*, overgangen fra *i* og *e*-endelser i bestemt form flertall til *ing*-endelser, samt at differensiering i bestemt form flertall har gått ut i årdalsmålet (Neteland, 2014, s. 47–48).

4.1.3 Globalisering

I senere tid har det skjedd flere endringer i samfunnet vårt som også kan ha en påvirkning på språket. Samfunnsendringene kan blant annet knyttes til globalisering. Globalisering innebærer at vi er mer mobile, og det er lettere å kommunisere med folk fra andre steder i landet og verden (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 26). En viktig bakgrunn for globalisering, som knytter verden mer sammen, er teknologiske nyvinninger (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 25). Det finnes flere språklige konsekvenser av globaliseringsprosesser, og en av dem er at antallet språkmøter i hverdagen har økt betraktelig (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 26). Vi kommuniserer for eksempel mer med personer fra andre steder i landet og verden i jobbsammenheng enn vi gjorde for noen tiår tilbake. Samtidig har ulike medier blitt en viktig del av hverdagen vår, og der får vi rik tilgang til ulike språk og talemål.

Globaliseringsprosessene kan også knyttes til bymålenes påvirkning på bygdemålene, samt at dialekten kan påvirkes av talemålet i de største bymålene i regionen. Undersøkelser fra forskjellige små og større språksamfunn viser tendenser til at en del lokale språktrekk forsvinner, mens former som blir brukt i overlokale eller regionale trekk, vinner terreng. Dette kan vi også se gjennom fenomenet «byhopping», der talemålsvarianter sprer seg fra by til by, før det deretter sprer seg til landsbygden (Papazian, 2012, s. 80). Dette ser vi eksempler på både i Stomsvik sin studie (2018, s. 16) av tingvolltdialekten og Jenstad sin studie (1983, s. 101) av sunndalsdialekten. På samme måte kan kristiansundsdialekten påvirkes av trondheimsdialekten, ettersom at det er det største bymålet i regionen.

4.2 Dialektendring

Sosiolingvistikken førte med seg en stor interesse for variasjon og endring. Det ble erkjent at språkbruk var preget av variasjon, noe som er et resultat av endring, og som i neste omgang kan føre til endring. Hovedperspektivet i sosiolingvistikken er nettopp det at variasjon er naturlig i levende språk, og en oppdager at det er et mønster for variasjonen. Neste steg innebærer at språkendringsprosessen er endringer i variasjonsmønsteret (Sandøy & Nesse, 2016, s. 41). Det er viktig å legge til at når man studerer språkendringer, så studerer man språktrekk som får spredning i et samfunn, og ikke blant enkeltindivider (Sandøy, 1996, s. 142). En ser altså på språktrekk som blir brukt av flere i et språksamfunn.

Sandøy (2014, s. 197-199) viser til et eksempel på endring fra talemålet i Bergen der sammenfallet mellom *sj-* og *kj-*lydene har tatt rundt 150 år. Samtidig er det flere språkendringer som ikke blir registrert før etter at endringen har skjedd (Sandøy, 2014, s. 204). Det er med andre ord en lang prosess fra den første forekomsten av noe nytt til språkendringen er gjennomført. Videre skal jeg derfor ta for meg faktorer som kan bidra til språkendringer.

4.2.1 Indre faktorer

Når vi ser på årsaker til språkendring, kan vi blant annet se på indre og ytre faktorer (Sandøy, 1996, s. 129; Sjøkkeland, 2010, s. 74). Denne inndelingen har blitt problematisert av enkelte (Sjøkkeland, 2010, s. 74), men jeg har likevel valgt å inkludere teori om indre og ytre faktorer, fordi det kan gi viktige perspektiver på hvordan dialekten endrer seg. Indre faktorer til språkendring handler om å se på selve språket og mekanismer knyttet til språktilegnelse (Sandøy, 1996, s. 129; Sjøkkeland, 2010, s. 74). Alle nye språkbrukere må systematisere språket på nytt, og vi lærer morsmålet ved å prøve og feile når vi bygger opp strukturen i språkkompetansen vår. Derfor kan man si at de grammatiske reglene er generaliseringer vi bruker for å rasjonalisere innlæringen (Sandøy, 1996, s. 129).

Eksempler på indre faktorer som kan påvirke språkendring er regelinnnevring, regelutviding, analogi, funksjonell tyngde og naturlighet. Regelinnnevring handler om

at en regel kan bli mer avgrenset ved at en kategori forsvinner. Et eksempel kan være at i mange dialekter forsvinner palatalisering først i perfektum partisipp av sterke verb (Sandøy, 1996, s. 131). Et annet eksempel kan være at apokope ikke lenger gjelder lånord i trondheimsdialekten (Hårstad, 2010, s. 204).

Regelutviding handler på den andre siden om at en regel kan spre seg og få en mer generell form. Når samfunnet og språket endrer seg, kan det også oppstå behov for nye ord eller nye grammatiske regler (Sandøy, 1996, s. 132). Et eksempel på dette kan være at nøytrumsord i ubestemt form flertall mangler en entydig bøyningssendelse, slik at det heter *eple* både i entall og flertall. I dialekter der *-r* er gjennomgående i flertallsendinger i både maskulinum og femininum, kan derfor *-r* i flertall av nøytrumsord fått lettere innpass. På denne måten får regelen en mer generell form (Sandøy, 1996, s. 132-133). Slik kan regelutvidingen bidra til å forenkle språket. Bortfall av kløyvd infinitiv kan være et eksempel her.

Et annet eksempel på indre faktorer kan være analogi, som innebærer at uproduktive klasser blir mindre ved at medlemmer går over til produktive klasser (Sandøy, 1996, s. 133). I noen dialekter er det for eksempel vanlig at nesten alle sterke hankjønnsord har *a*-ending i ubestemt form flertall, mens hokjønnsordene samler seg om *-e*-ending. Dette gir altså utslag av en indre utvikling i språkssystemet (Sjekkeland, 2010, s. 75). Det innebærer at de uproduktive klassene, som for eksempel *e*-ending av sterke hankjønnsord i ubestemt form flertall, blir mindre produktiv ved at de ikke er i bruk, slik at flertallsformen *sauer* for eksempel kan erstattes av *sauar*.

Funksjonell tyngde handler om at grammatikken er oppbygd som et system av motsetninger som må ha språklig markering. Noen språkendringer ser ut til å komme for å skape tydeligere markeringer, mens andre endringer fjerner motsetninger (Sandøy, 1996, s. 133). Presens og preteritum er for eksempel viktig å skille fra hverandre, og i noen vestlandske dialekter har en innført en annen preteritumsending. I stedet for å ha *a*-ending i preteritum, som for eksempel i ordet *dansa*, har en i stedet fått *-te/-de*-ending i preteritum av mange verb, som for eksempel *danste*, for å unngå at presens og preteritum blir like. Grunnen til at presens og preteritum fikk samme endelse i utgangspunktet, var at *-r* forsvant fra presens (Sandøy, 1996, s. 133). I a-målsområdet førte dette *r*-bortfallet også til at motsetningen mellom infinitiv og presens

ble borte. Dette har likevel mindre funksjonell tyngde enn sammenfallet mellom presens og preteritum, ettersom at verb i presens uansett har et foranstilt substantiv eller pronomen som markerer at det er snakk om presens, og verb i infinitiv oftest har infinitivsmærke eller modalverb

Et siste eksempel på indre faktorer som kan påvirke språkendring kan kalles naturlighet. Noen språktrekk er mer frekvente i språket, og disse språktrekkene vurderes derfor som mer naturlige. Det kan for eksempel dreie seg om språklige lyder, ved at enkelte lyder blir foretrukket på bakgrunn av at de er enklere å uttale (Sandøy, 1996, s. 135). Naturlighet kan altså dreie seg om hvordan både grammatikk og uttale passer inn i den naturlige flyten i språket eller dialekten. Noen hevder for eksempel at den raske utbredelsen av skarre-r skyldes at den er lettere å uttale (Sandøy, 1996, s. 135). Det er derimot mulig å diskutere hvor stor betydning naturlighet har for språkendring, fordi det kan være subjektivt hva man oppfatter som naturlig.

4.2.2 Ytre faktorer

Sjekkeland (2010, s. 75) hevder at den indre utviklingen i språket kan forsterkes av ytre krefter, noe jeg skal ta for meg i denne delen. Ytre faktorer som kan påvirke språkendring kan være drivkrefter som finnes i kulturen og samfunnet rundt språket. Det kan for eksempel være knyttet til de materielle, politiske, sosiale eller kulturelle forholdene i et land (Sjekkeland, 2010, s. 75). Utviklingen i den materielle kulturen har forandret seg kraftig i løpet av de siste hundre årene. Dette innebærer at nye redskap, oppfinnelser, varer og så videre, har ført til fornyelse av ordforrådet. Samtidig dør gamle ord ut og vi får lånord fra andre språk som engelsk (Sandøy, 1996, s. 135-136). Sandøy (1996, s. 135-141) og Sjekkeland (2010, s. 75-83) peker blant annet på mobilitet, prestisje, skriftspråket og massemedia som eksempler på ytre faktorer som kan påvirke språkendring.

Sosial mobilitet er også noe som kan påvirke endringer. En kan si at språkssystemet fungerer som et sett med sosiale normer, som vi ønsker å etterstrebe i språkkinnlæringen. Det er viktig for at vi skal forstå hverandre, samtidig som vi ønsker å være lik den gruppen vi har en sosial identitet knyttet til. På denne måten har språket en identifiseringsfunksjon. Det kan skje endringer i samfunnet på grunn av for

eksempel næringsliv, slik vi så av eksempelet fra Årdal i Sogn. Det kan dreie seg om endringer i sysselsetting eller lignende. På grunn av dette kan det oppstå nye sosiale mønster, som igjen kan føre til større sosial mobilitet (Sjekkeland, 2010, s. 76; Sandøy, 1996, s. 137). Et ønske om ny identifikasjon kan igjen føre til språklige endringer hos både enkeltindivider og grupper (Sandøy, 1996, s. 137)

Samtidig er det vanlig med geografisk mobilitet i den forstand at det ikke er vanlig å bo samme plass hele livet, og for en som selv er innflytter er det ofte lettere å komme i kontakt med andre innflyttere enn lokalbefolkningen. Dette henger også sammen med det Sjekkeland (2010, s. 76) kaller det «topodynamiske» og det «topostatiske» mennesket, der det topodynamiske mennesket er språkbrukere som har flyttet flere ganger i løpet av livet, mens det topostatiske mennesket er eldre, rurale språkbrukere som har bodd samme sted store deler av livet. Sjekkeland (2010, s. 77) hevder at det at vi er topodynamiske kan gi utslag i ulike valg av språklige strategier. Siden min oppgave handler om bymål, er det viktig å legge til at en også finner topostatiske mennesker i byer, og mange blir boende i samme bydel hele livet.

I dagens samfunn er det for eksempel ganske vanlig at folk flytter utenbys for å studere, og noen blir kanskje boende på studiestedet over lengre tid. Dette kan også påvirke talemålet deres ved at de kanskje benytter varianter som er vanlig i det området de flyttet til. Beinset (2021) sin studie av moldedialekten, se kapittel 3.1, viste for eksempel at den sosiale variabelen «år utenbys» ga utslag for to av de språklige variablene han undersøkte: nektingsadverbet *ikkje* og *au*-diftongen. Han pekte på at antall år utenbys kan påvirke bruken av disse to språklige variablene, fordi de kan stikke seg tydeligere ut i sammenhenger der man omgås andre som ikke har disse trekkene (Beinset, 2021, s. 50–51). Dette eksemplet viser at geografisk mobilitet kan ha betydning for språket.

Videre kan prestisje være et annet eksempel på en ytre faktor som kan påvirke språkendring. Språkdrag kan ha ulik prestisje, og hvilke språktrekk som har prestisje henger sammen med den sosiale statusen til brukergruppen (Sjekkeland, 2010, s. 77). Sandøy (1996, s. 138) hevder at språktrekk med lav prestisje var sterkt utsatt for forandring, spesielt med tanke på at språkbrukere ønsket å bytte ut disse språktrekkene med andre språktrekk som hadde høyere prestisje. Prestisjespråk kan regnes som språket eller dialekten som regnes som «mest korrekt» eller «mest sosialt

akseptert» (Sandøy, 1996, s. 139). Talt bokmål kan være et eksempel på et slikt prestisjespråk. På den andre siden finnes «skjult prestisje», som innebærer at språkbrukerne bruker den varietetten som holder den sosiale gruppen sammen, og ofte er dette den lokale dialekten. I de fleste land har dette talemålet lav offisiell prestisje (Sjekkeland, 2010, s. 79).

Som jeg var inne på, kan prestisjeformer ofte være knyttet til talt bokmål. Dette kan være på grunn av den overdialektale funksjonen det har (Sandøy, 1996, s. 140). Det har vært litt uenigheter innad i fagmiljøet når det kommer til om vi har et standardtalemål i Norge, ettersom at standardspråk stort sett brukes om skriftspråk. Det er bokmål som har hatt mest gjennomslag, og det er gjerne talemålet rundt hovedstaden som assosieres med standardtalemål. Det er særlig vestkantmålet i Oslo som ligger nærmest en talt bokmålsstandard (Sjekkeland, 2010, s. 80).

Sandøy (1996, s. 140) peker på at skriftmålet har særlig påvirkning på ordforrådet vårt, særlig når det gjelder faglige samtaleemner. Sandøy (1996, s. 140) hevder også at vi leser mer enn det tidligere generasjoner har gjort, og at skriftspråket på denne måten kan være med på å standardisere ordforrådet og måten vi ordlegger oss på. Det er derimot mulig å diskutere om vi i 2024 leser mer enn tidligere generasjoner har gjort, ettersom at vi stadig får mer av informasjon gjennom et mangfold av massemedier.

I tillegg til standardtalemål, kan også massemedia ha hatt påvirkning på språkutviklingen (Sandøy, 1996, s. 141). Viktige massemedier har tidligere vært aviser, blader, radio, film og fjernsyn. I radio- og tv-sendinger hørte alle tidligere det samme språket, som både kunne være tilnærmet dialekt og språk som var normert opp mot bokmål eller nynorsk. Det har vært uenighet om språket ble påvirket av radio og tv. For eksempel mente Sandøy (1996, s. 141) at det kun er ordforrådet som blir påvirket av dette, og ikke selve språksystemet, ettersom at disse mediene representerer enveiskommunikasjon. Her kan det derimot ha skjedd en endring i senere tid, fordi bruken av sosiale medier har blitt svært vanlig.

Papazian (2012, s. 91) peker også på regionalisering, som innebærer en regional utjevning, stort sett etter påvirkning fra det største talemålet i regionen, som sprer seg til mindre byer og tettsteder. Dette så vi eksempler på i kapittel 3.3, der Stomsvik sin

undersøkelse viste at tingvolltdialekten blir påvirket av talemålet i Kristiansund og Trondheim (Stomsvik, 2018, s. 81).

4.2.3 Språket hos individet

Det er mulig å studere språkendringer på flere nivå. På mikronivå finner vi språket hos individet. På mesonivå finner vi gruppespråket, mens makronivå innebærer at språktrekk sprer seg til andre språksamfunn (Sandøy & Nesse, 2016, s. 44–50). Når Sandøy & Nesse (2016, s. 44) viser til språkendringsprosesser, starter de med å se på språket hos individet på mikronivå. Når man studerer språkendring, er en ofte interessert i når og hvor endringene oppstår. For å forstå dette, kan man tenke konkret på hvordan nyutviklinger skjer. Her er det mulig å se på tre mønster: For det første kan det være når et helt nytt fenomen oppstår. Dette skjer ved at vi har en person som er innovatør og en person som er førstetilfellet. Språkendringen skjer som individuell variasjon når innovatøren bruker en ny lyd eller ny setningskonstruksjon, og at vedkommende bruker det flere ganger. Personen kan videre få korreksjoner på dette og kvitte seg med «feilen» (Sandøy & Nesse, 2016, s. 44).

Videre kan en innovasjon også bli repetert ofte, og dermed bli en individuell vane. Grunnen til at det blir en vane kan være feillæring, manglende korrektiv, eller at personen ikke har akseptert korrektivene. Det kan oppstå en feilsystematisering når innovatøren må etablere en grammatisk struktur (Sandøy & Nesse, 2016, s. 45). På denne måten kan en språkendringsprosess oppstå på mikronivå.

Et annet mønster for nyutviklinger er når vi importerer trekk fra et annet språk (Sandøy & Nesse, 2016, s. 44). Dette skjer gjerne hos tospråklige barn, ettersom at det er vanskeligere for voksne å lære kompliserte strukturer i andrespråket sitt. Et eksempel fra moderne norsk kan være de engelske vokalene i importord som *bag* og *mail*. Ungdommer bruker oftere enn voksne de engelsknære lydene *æ* og *ei* i stedet for de norske lydene *ɛ* og *ɛi* enn de voksne. Dette kan føre til strukturell komplisering fordi barn kan kopiere avanserte regler fra det ene språket de prater, over til det andre (Sandøy & Nesse, 2016, s. 45). Nyutviklinger i form av import fra andre språk er altså et eksempel på en språkendringsprosess som kan oppstå hos individer, og det er spesielt aktuelt i ungdomsspråk.

Videre kan en språkforenkling oppstå når voksne er sammen og lærer eller tilpasser språket sitt etter hverandre. Det er vanskelig for voksne å lære et nytt språk perfekt, og på bakgrunn av dette kan det oppstå forenklinger. Det kan dreie seg om at lydnyanser ikke blir oppdaget, at man overser endingsalternativer og lignende (Sandøy & Nesse, s. 45). Forenklinger blir ofte sett på som et andrespråksfenomen. I mange tilfeller er det slik at foreldregenerasjonen holder fast ved førstespråket, noe som fører til at barna deres lærer språket av voksne og jevnaldrende. Dette bærer også i seg et potensiale for endring.

Barn i samfunn med stor tilflytting og stor språkvariasjon lager for eksempel et forenklet system når de lærer språket, mens de voksne ikke trenger å forenklesitt. Dette er et mønster vi ofte kan finne i byer og tettsteder med stor tilflytting av voksne (Sandøy & Nesse, 2016, s. 46). Eksempler på dette kan være tettsteder som Odda og Tyssedal i Hardanger, som på grunn av industrialisering har fått stor tilflytning fra andre steder (Sandøy & Nesse, 2016, s. 66–67).

4.2.4 Gruppespråket

For at det skal være snakk om en språkendring, må en språklig vane spre seg til flere personer. Dersom det bare er ett enkeltindivid som har én språklig vane, stopper innovasjonen opp. Hvis to personer har den samme språkvanen, blir det lettere for andre personer å tilpasse seg. På denne måten kan det bli et særtrekk for hele gruppe, og slik kan endringsprosessen være i gang (Sandøy & Nesse, 2016, s. 47)

Når vi studerer dialektendringer, må vi også se på gruppespråket, som er på mesonivå. Ifølge Sandøy (1996, s. 142) studerer vi språkendring ved at et språktrekk får spredning i et samfunn. Språktrekket blir med andre ord etterlignet av flere i et samfunn. På mesonivå finner vi blant annet nettverk, som innebærer at vi mennesker binder oss til minst én sosial gruppe. De sosialpsykologiske faktorene som regulerer individets forhold til gruppen, er grunnleggende for mennesker. Det var britiske Lesley Milroy som introduserte begrepet nettverksmodell i boken *Language and Social Networks* (1980). Nettverksmodellen beskriver forholdet vårt til sosiale grupper (Milroy, 1980; Sandøy & Nesse, 2016, s. 46).

Nettverkene kan regnes som en gjengivelse av forholdet vi mennesker har til andre mennesker. Det kan være et tett nettverk dersom alle i nettverket kjenner hverandre. Det er likevel mulig å være tilknyttet flere nettverk, og på denne måten være kontaktpunkt mellom to nettverk. I et nettverk er medlemmene avhengig av hverandre (Sandøy & Nesse, 2016, s. 46). På denne måten kan språket i omgangskretsene våre ha betydning for hvordan språket endrer seg.

Et eksempel kan være språket i enkelte ungdomsgrupper, der det kan utvikles en kollektiv norm som avviker fra normene i samfunnet. En innovasjon kan på denne måten tilfredsstillende et sosialt behov i gruppen. Dette kan vi for eksempel se gjennom tendensene til sammenfall mellom *sj* og *kj* blant ungdomsgrupper enkelte steder i landet, som for eksempel i Bergen. Sosiale faktorer har størst betydning for hvor og når en endring skjer, mens indre faktorer har mest betydning for hva som endrer seg (Sandøy & Nesse, 2016, s. 49).

4.2.5 Spredning

Endringsprosessen skjer med andre ord innenfor en gruppe på mesonivå, mens spredningsprosessen sørger for at et språktrekk sprer seg til andre språksamfunn på makronivå (Sandøy & Nesse, 2016, s. 50). Man kan både se samfunnsvilkår for endring og spredning, samt geografi, administrasjon og kommunikasjon. Som enkeltpersoner og grupper forholder vi oss til de rammene som er gitt på nivå over oss, både når det gjelder det politiske, religiøse og det kulturelle feltet. Dette har også betydning for typen og grad av kontakt mellom mennesker. Et eksempel på dette er industrialiseringen på starten av 1900-tallet, og i senere tid avindustrialiseringen som medfører omdanning i industrien. Unionen med Danmark har også hatt betydning for det norske talemålet. Et annet eksempel er når et fylke eller en kommune definerer seg som bokmålsfylke/-kommune, nynorskfylke/-kommune eller nøytral (Sandøy & Nesse, 2016, s. 53). Møre og Romsdal definerer seg for eksempel som en nynorsk fylkeskommune, mens Kristiansund kommune definerer seg som en bokmålskommune. Disse rammene kan altså ha betydning for språket i kristiansundsmålet.

Geografiske forhold kan også ha påvirkning på hvordan spredning og dialektendring går for seg. Geografiske forhold kan ha betydning for kontakten mellom mennesker, og det kan for eksempel være knyttet til både naturforhold, økonomiske forhold og politisk-administrative forhold. Disse forholdene kan også forsterke hverandre. Før kunne man lett ha kontakt med de man kunne nå med båt, mens nå har man kontakt med bil (Sandøy & Nesse, 2016, s. 55-57), noe som fører til at vi kommer oss til andre steder enn tidligere. I tillegg er vi blitt mer mobile. Vi har også mulighet for ikke-fysisk kommunikasjon gjennom for eksempel sosiale medier og massemedier, som gir oss mulighet for spredning av nye språktrekk (Sandøy & Nesse, 2016, s. 57-58).

4.2.6 Spredningsmønster

For å finne ut av hvordan en språkbruker går fra å bruke en bestemt lingvistisk form til en annen, kan det også være interessant å se på spredningsfasen. Endringsprosessen består av to faser: innovasjonsfasen og spredningsfasen, som det ikke er lett å observere. Det er vanskelig å skille mellom innovasjon og spredning av en ny form, for i innovasjonsøyeblikket har ikke den nye formen blitt en del av språket. Språkendringen skjer når den nye formen får en sosial verdi og sprer seg i språksamfunnet (Hernes, 2006, s. 34).

På bakgrunn av dette, har jeg valgt å fokusere på spredning. Nesse og Sollid (2010) hevder at de ulike innovasjonenes suksess er avhengig av flere faktorer. Det er med andre ord ulike faktorer som kan ha forskjellig forklaringsverdi på ulikt sted og til ulik tid (Nesse & Sollid, 2010, s. 144). Jeg har derfor valgt å se på Nesse og Sollids modeller for spredning av språktrekk (2010, s. 145–149) for å illustrere de ulike funksjonene, og for å kunne diskutere hvilken spredningsmodell som har vært mest aktuell i kristiansundsdialekten.

Den første modellen er urban regional diffusjon, som innebærer at et språktrekk kan få fotfeste i både bymål og bygdemål i egen region, før det spres videre til en annen region. Her har Oslo og det sentrale Østlandet spilt en viktig rolle for andre norske talemål. Med denne modellen vil språktrekk som innebærer forenkling av språkstruktur, samtidig som det samsvarer med østnorsk, vinne fram. Et eksempel på dette er overgangen fra *ikkje* til *ikke* i flere norske dialekter (Nesse & Sollid, 2010, s. 144).

Et annet eksempel på en spredningsmodell er urban-hierarkisk diffusjon. Denne modellen innebærer at et språkstrek sprer seg fra en større by/tettsted til en mindre by/tettsted (Nesse & Sollid, 2010, s. 145). Et eksempel kan være at et språkstrek sprer seg fra Trondheim, som er en større by, til Kristiansund, som er en mindre by.

I motsetning til urban-hierarkisk diffusjon, beskriver bølgemodellen hvordan et språkstrek oppstår i et regionsenter og derfra sprer seg til det geografiske omlandet som en bølge. Vi kan se på dette mønsteret som en form for regionalisering, der alle de større byene anses som et eget regionalt normcenter (Nesse & Sollid, 2010, s. 146). I et slikt tilfelle kan for eksempel Kristiansund være normgivende for byene rundt, som for eksempel, Tingvoll, Averøy og Gjemnes.

Kontrahierarkisk spredning er det motsatte av urban-hierarkisk diffusjon. Denne modellen beskriver en innovasjon som sprer seg fra mindre steder til større steder. Dette kan for eksempel være et resultat av sentralisering, ettersom at byggedialektene til de som flytter inn til byene definerer hvordan bymålet skal endre seg. Det er nok enda vanligere at sentralisering og innflytting heller kan være med på å forsinke forenkling (Nesse & Sollid, 2010, s. 147)

Nettverksmodellen innebærer på sin side at «innovasjoner kan få fotfeste på mikroplan i et sosialt fellesskap og ut fra dette spre seg videre gjennom kontakt med andre nettverk» (Nesse & Sollid, 2010, s. 147). Nettverksmodellen handler med andre ord om at en innovasjon blir tatt i bruk i ett nettverk, og ett av medlemmene i dette nettverket sprer det videre til andre nettverk. På denne måten kan det oppstå en språkendring.

4.3 Sosial variasjon

4.3.1 Språk og kjønn

Kjønn er en sosial variabel som kan ha betydning for variasjoner i språket. Det kan finnes forskjeller i språket hos kvinner og menn, og derfor blir kjønn ofte brukt som sosial variabel i lingvistiske studier. Forskningen er derimot ikke helt entydig når det

gjelder forskjeller mellom kvinner og menn. Sandøy (1996, s. 106) hevder at det vanlige mønsteret i vår kultur er at kvinner bruker et språk som er mer preget av prestisjeformer enn menn. Han viser blant annet til studier fra talemålet i Trondheim og Oslo fra 1970-tallet, der det viser seg at kvinner bruker flere tradisjonelle dialekttrekk enn menn (Sandøy, 1996, s. 106). Labov (2001, s. 263- 265) viser også til at det finnes forskjeller mellom kvinner og menn, men at det definitivt er størst forskjeller mellom kjønnene i den øvre middelklassen. Ifølge Labov bruker også kvinner mer innovative former enn det menn gjør (Labov, 2001, s. 292).

En av forklaringene som har vært lansert for at kvinner bruker flere prestisjeformer enn menn, kan være at kvinner oppgjennom tidene har hatt en mindre trygg sosial posisjon enn menn. De har ikke markert sosial status gjennom et yrke, og på denne måten kan det være viktig for kvinner å legge mer vekt på språklig markering av status (Sandøy, 1996, s. 107). Studiene fra 1970-tallet viste altså at det var tydelige forskjeller mellom kjønnene når det kom til språkbruk. Sandøy (1996, s. 107) hevder at skillet mellom kjønnene er på vei inn hos de yngre i nyere tettsteder, mens det ikke finnes forskjeller mellom kjønnene blant de eldre som hadde vokst opp før tettstedene kom. Det kan med andre ord tyde på at ulike samfunnsformer viser ulike rollemønstre (Sandøy, 1996, s. 107).

Studien til Beinset (2021) (se kapittel 3.4), viste også at det var tydelige forskjeller mellom kjønnene. Beinset (2021, s. 48) viste til at kvinner hadde flere treff på varianter knyttet til standardtalemål enn menn. Hårstad og Opsahl (2013, s. 79) viser til at kjønnsaspektet ikke har vært framtrødende i Hårstads studium av trondheimsdialekten, men han fant en tendens til at tradisjonelle dialekttrekk ble brukt hyppigst av gutter.

Det kan også tenkes at variasjonen mellom kjønnene blir mer utjevnet i dagens samfunn, fordi samfunnet forandrer seg og flere kvinner er yrkesaktive i dag enn tidligere. Dette ser vi eksempler på i nyere studier, som for eksempel Sunniva Sætre sin studie (2022) av to språktrekk i bygden Kløvheim i Nordhordland. Resultatene fra denne studien viser at kvinner i større grad enn menn bruker tradisjonsvarianten *da*: i stedet for *de*: (Sætre, 2022, s. 76). Når det gjelder skarre-*r*, fantes det ikke et tydelig kjønnsbasert mønster (Sætre, 2022, s. 77). Dette er et eksempel på at forskningen ikke er entydig når det gjelder kjønn som sosial variabel.

4.3.2 Språk og alder

En annen sosial variabel som kan ha betydning for variasjon i språket er alder. Sjøkkeland (2010, s. 24) viser til at aldersvariabelen har gitt utslag i flere tidligere undersøkelser av talemål. I undersøkelsene Sandøy (1996, s. 109) viser til, minker språkforskjellene blant ungdomsskoleelever jo lenger opp i klassene de kommer. Dette kan ha sammenheng med språknormene elevene tar med seg hjemmefra. Når elevene blir eldre, river de seg mer løs fra normene hjemmefra. Ungdomsmiljøet innebærer blant annet strengere krav til tilpasning og homogenitet. I undersøkelsene Sandøy viser til, var det de tradisjonelle dialektformene som seiret i ungdomsmiljøet (Sandøy, 1996, s. 110).

Når en går ut av ungdomsmiljøet og over i andre miljø, øker derimot forskjellene. Dette kan for eksempel ha en sammenheng med et sterkere ønske om å markere sosial status (Sandøy, 1996, s. 112). Ungdom ønsker altså å passe inn i et fellesskap med andre ungdommer (Sjøkkeland, 2010, s. 25). Samtidig er unge mer sammen med andre unge og mindre sammen med voksne, noe som ifølge Sjøkkeland (2010, s. 25) kan resultere i mangelfull overføring av dialektal kompetanse. Dette kan altså bidra til at unge prater annerledes fordi de ofte omgås andre ungdommer og vil passe inn. Det kan komme til syne ved at de for eksempel bruker varianter som er sosialt akseptert blant andre unge.

Også i undersøkelsen til Sætre (2022) ga aldersvariabelen utslag. Hun viste til at det kun var den eldste informantgruppen som hadde rulle-*r*. Aldersvariabelen ga ikke et like stort utslag for bruken av *de:*, men resultatene viste likevel at bruken av *de:* øker nedover i aldersgruppene på bekostning av tradisjonsvarianten *da:*. Nyere studier viser altså at alder som sosial variabel kan ha betydning for talemålet.

5. Metode

I dette kapitlet skal jeg ta for meg metoden som ligger til grunn for datainnsamlingen og analysene av materialet. Her vil jeg presentere valg av metode og bakgrunnen for dette. Videre skal jeg ta for meg valg av språklige og sosiale variabler. Jeg skal også ta for meg informantutvalget og selve datainnsamlingen. Til slutt kommer jeg inn på utfordringer knyttet til datainnsamlingen og etiske vurderinger.

5.1 Valg av metode

5.1.1 Mål

Det finnes mange ulike innganger og syn på metode innenfor språkvitenskap, og det er det et stort spenn i metodene som benyttes (Hårstad et. al., 2017, s. 132). Metodene innenfor sociolingvistikken bygger delvis på tradisjonelle dialektologiske metoder og delvis på samfunnsvitenskapelige metoder (Bugge, 2020, s. 217). Valg av metode er avhengig av hva man ønsker å undersøke.

5.1.2 Vanlig tid og tilsynelatende tid

Målet i denne oppgaven er å undersøke språkbruk for å kunne si noe om dialekten har forandret seg, i tillegg til at jeg skal se på sammenhengen mellom språkbruk og utvalgte sosiale variabler. William Labov introduserte to hovedtilnærminger til å undersøke hvordan talemålet har endret seg over tid. Den ene tilnærmingen er undersøkelser i virkelig tid. Dette innebærer at man sammenligner med tidligere gjennomførte studier i undersøkelsesområdet. Man kan også gjøre en panelstudie ved å følge de samme informantene over tid. En tredje måte å gjennomføre undersøkelser i virkelig tid er å gjennomføre en trendstudie for å se på det kollektive nivået. Etter en viss tid går man tilbake til samme språksamfunn som første undersøkelse og gjør et utvalg etter samme kriterier som forrige gang (Hernes, 2006, s. 28).

I dette tilfellet vil det være vanskelig å gjennomføre en undersøkelse i virkelig tid, ettersom at jeg ikke har en tidligere studie å ta utgangspunkt i. Jeg har derfor valgt å

undersøke språkendringer i tilsynelatende tid. Dette innebærer å undersøke talemålet til informanter fra ulike generasjoner på ett undersøkelsestidspunkt (Hernes, 2006, s. 28). Man regner dette som representativt for det lokale talemålet da informantene vokste opp (Lund, 2019, s. 36-38). De eldre informantene i denne undersøkelsen vokste opp på 50- og 60-tallet, mens de voksne informantene vokste opp på 70- og 80-tallet. Målepunktene i denne undersøkelsen er ved Hoel sine beskrivelser på starten av 1900-tallet, da de eldre og voksne vokste opp, samt i dag.

5.1.3 Kvalitative og kvantitative metoder

Videre er det vanlig å skille mellom kvalitative og kvantitative metoder. Ved å benytte kvalitative metoder kan man få en dypere forståelse av forskningsobjektene, mens i kvantitative metoder får man data fra et stort utvalg av respondenter for å kunne generalisere disse til en enda større populasjon (Iversen, 2011, s. 179). Tradisjonelt sett har kvantitative metoder blitt mye brukt innenfor sosiolingvistik.

I og med at jeg skal undersøke de språklige variablene og se på disse i lys av de sosiale variablene, har jeg valgt å bruke en kvantitativ metode. Kvantitative metoder innenfor sosiolingvistik innebærer å operasjonalisere og kvantifisere de avhengige sosiale variablene og kvantifisere de avhengige språklige variablene, for deretter å gjennomføre statistiske korrelasjonsstudier mellom avhengige og uavhengige variabler. (Akselberg, 1997, s. 24-25). En kvantitativ studie vil i denne sammenheng være nyttig for å kunne si noe om de generelle tendensene i kristiansundsdialekten.

5.2 Utvalg av språklige variabler

Når en skal studere språklig variasjon og endring, må en velge ut noen språklige variabler som fungerer som målepunkt for variasjonsmønstrene. En språklig variabel er et språktrekk som kan realiseres på ulike måter. Utvalget av språklige variabler avhenger av flere forhold, som for eksempel hvor frekvent språktrekket er. Dersom det er et frekvent språktrekk, trenger man færre variabler. Det avhenger også av hvor kompleks variabelen er, altså hvor mange varianter det finnes av variabelen (Bugge, 2020, s. 218).

De språklige variablene jeg har valgt i denne undersøkelsen er palatalisering, nektingsadverbet *ikkje*, tjukk *l* og apokope (se beskrivelser av språktrekkene i kapittel 2). Alle disse variablene kan realiseres på ulike måter, uten å være for komplekse i form av at det er mange måter å uttale dem på. Samtidig er disse språklige variablene ganske frekvente i naturlig språkbruk. Dette vil gjøre det lettere å undersøke variasjon og endring. I tillegg til dette, er alle de utvalgte språklige variablene omtalt i beskrivelser av kristiansundsdiakten fra starten av 1900-tallet (Hoel, 1915: Handagaard, 1901). Dette vil være en fordel når jeg skal sammenligne resultatene fra min undersøkelse med tidligere beskrivelser av dialekten.

5.3 Utvalg av sosiale variabler

Jeg valgte ut alder og kjønn som sosiale variabler i denne undersøkelsen. På bakgrunn av teorien som ble presentert i kapittel 4.3 om kjønn og alder, har jeg valgt disse variablene, siden de kan ha betydning for variasjoner i språket. Det vil derfor være interessant å inkludere disse sosiale variablene når jeg skal ta for meg endringer i kristiansundsdiakten. Som nevnt i kapittel 4.3, har tidligere studier også vist at disse sosiale variablene kan ha betydning for språkbruk.

5.4 Valg av informanter

En vanlig metode for informantutvalg i kvantitativ variasjonslingvistikk er stratifisert utvalg med tilfeldig utvalg innenfor hver gruppe. Informantutvalget blir dermed en tredelt prosess. Det er vanlig å stille noen grunnleggende informantkrav for å definere befolkningen som skal undersøkes (Bugge, 2020, s. 219-220). I mitt tilfelle har jeg satt som krav at informantene må ha minst én forelder fra Kristiansund, og de må ha bodd i Kristiansund størsteparten av livet. Bakgrunnen for disse kravene er å få fram en mest mulig autentisk dialekt. Med dette mener jeg at språket til informantene skal være representativt for talemålet i Kristiansund.

Jeg valgte kjønn og alder som sosiale variabler, og måtte derfor finne informanter innenfor disse variablene. Innenfor aldersvariabelen valgte jeg kategoriene eldre,

voksne og yngre. Jeg ønsket at disse kategoriene skulle representere ulike generasjoner. De eldre informantene var mellom 67 og 78 år. De voksne informantene var mellom 47 og 52 år, mens de yngre informantene var mellom 17 og 19 år.

Informantene måtte velges ut ifra de gitte kriteriene ovenfor. For å finne personer innenfor disse kriteriene brukte jeg mitt eksisterende sosiale nettverk. Ifølge Christoffersen og Johannesen (2012, s. 53) kan dette være nyttig for å få grunnleggende informasjon og legge til rette for felten. Det å bruke noen i det sosiale nettverket som døråpnere kan være nyttig ettersom at de kan «gå god» for personene, men det er samtidig viktig å forstå dørvokternes synspunkter for å sikre integritet og troverdighet for forskningsprosjektet (Christoffersen & Johannesen, 2012, s. 53).

Måten jeg gjorde det var å informere døråpnerne om kriteriene for utvelgelsen. Jeg ble tipset om informanter i den voksne og den eldre aldersgruppen som jeg kunne ta direkte kontakt med for å spørre om de ville delta i undersøkelsen. Jeg opplevde at alle informantene jeg tok direkte kontakt med takket ja til å delta. Ettersom at jeg brukte mitt sosiale nettverk for å rekruttere informanter var ikke informantene helt fremmede for meg. Men selv om jeg visste hvem informantene var, hadde jeg ikke et nært bånd til dem, og opplevde derfor ikke at dette hadde noe betydning for gjennomføringen. Når det gjelder den yngre aldersgruppen tok jeg direkte kontakt med en lærer ved en videregående skole i Kristiansund og spurte om vedkommende hadde noen elever innenfor kriteriene som kunne delta i undersøkelsen. Denne læreren rekrutterte derfor fire elever fra skolen som kunne stille til intervju.

5.5 Datainnsamling

For å samle inn de språklige dataene har jeg valgt å bruke sosiolingvistiske intervju. Innenfor sosiolingvistikken er det kjent at en ønsker å basere språkforskningen på naturlig språkbruk fra autentiske samtalesituasjoner (Hårstad et. al., 2017, s. 158). Dette innebærer at man fokuserer på innholdet i samtalen, og at språket på denne måten blir mest mulig nøytralt. Dersom samtalen handler om språkbruk, vil informantene sannsynligvis tenke mer over sin egen språkbruk. Derfor kan det å ha andre temaer i samtalen flytte informantenes fokus bort fra egen språkbruk. Hensikten

med sosiolingvistiske intervju er å få så mye autentisk tale fra informantene at man kan bruke det i videre analyser (Hårstad et al., 2019, s. 164). På bakgrunn av dette, tolker jeg det slik at det å ha fokus på dagligdagse temaer, kan bidra til en mest mulig autentisk samtale som får fram naturlig språkbruk.

Ettersom at studien har et deskriptivt formål, var det mest hensiktsmessig å bruke et semistrukturert intervju for å få tilgang til størst mulig mengde språklige data på kort tid, noe som vil være viktig for å gjennomføre en kvantitativ undersøkelse (Hårstad et al., 2019, s. 165). Jeg lagde derfor en intervjuguide (se vedlegg 1) på forhånd med noen overordnede spørsmål, men den ble ikke fulgt slavisk. På denne måten fikk informantene mulighet til å utdype svarene sine, og jeg kunne stille oppfølgingsspørsmål. Intervjuene varte i 20-30 minutter.

William Labov (1972, s. 113) introduserte begrepet «observer's paradox»: «To obtain the data most important for linguistic theory, we have to observe how people speak when they are not being observed» (Labov, 1972, s. 113). Dette innebærer at man som intervjuer må være bevisst på sin rolle som observatør. Intervjueren sin rolle som observatør kan ha påvirkning på hvordan informanten prater. På bakgrunn av dette, bør man som intervjuer gjøre noen grep for at informanten i minimal grad skal være bevisst på at hun eller han er informant (Hårstad et al., 2017, s. 160).

En måte å gjøre informanten mindre bevisst på at han eller hun er informant, kan være valg av lokasjon for intervjuet. Dette kan være viktig for å få til en autentisk samtale. Derfor valgte jeg å gjennomføre intervjuene på steder informantene følte seg hjemme, eller steder de følte en tilhørighet til. Ifølge Christoffersen og Johannessen (2012, s. 82) er det best å gjennomføre intervjuet et sted der informanten slapper av og ikke blir forstyrret. På denne måten ville jeg bidra til at intervjusituasjonen skulle oppleves så naturlig som mulig.

Intervjuene med de eldre informantene foregikk hjemme hos dem. Dette var viktig for at informantene skulle føle seg trygge i intervjusituasjonen. Intervjuene med de voksne informantene foregikk på arbeidsplassen deres, mens intervjuene med de yngre foregikk på skolen deres. Dette var av praktiske årsaker, men det var likevel steder der

informantene hadde en tilhørighet. Vi sørget også for å sette av tilstrekkelig med tid og reserverte rom for å unngå forstyrrelser.

Tema for samtalen er også noe som kan ha betydning for en autentisk samtale. Derfor valgte jeg å ha aldersspesifikke intervjuguider for de ulike aldersgruppene. Bakgrunnen for dette var at informantene skulle få spørsmål om saker som angikk dem, noe som førte til at de fortalte mer. Dette var også viktig for at samtalen skulle flyte lettest mulig. Eksempler på spesifikke aldersspørsmål jeg stilte de eldre informantene er: *Hvordan var det å vokse opp i Kristiansund da du var ung?* og *Hva tenker du om plassering av nytt sykehjem?* De voksne fikk mange av de samme spørsmålene som de eldre, som for eksempel: *Hva tenker du om ny innfartsvei?* og *Hva synes du om de kulturelle tilbudene i Kristiansund?* De unge informantene fikk også aldersspesifikke spørsmål, som for eksempel: *Hva skal du gjøre når du er ferdig på videregående* og *Hva mener du må til for at flere unge skal flytte tilbake til Kristiansund etter endte studier?*

I tillegg til de aldersspesifikke spørsmålene, fikk informantene også generelle spørsmål som gjaldt for alle aldersgruppene. Eksempler på slike spørsmål er: *Hvordan er det å bo i Kristiansund?* og *Har du noen fritidsinteresser eller hobbyer?* Målet var at spørsmålene skulle være åpne, slik at informantene kunne fortelle og utdype svarene sine. På denne måten ønsket jeg å få fram det autentiske språket hos informantene.

Etter at datainnsamlingen var gjennomført, valgte jeg å transkribere alle intervjuene¹. Transkripsjonene ble transkribert talemålsnært, med lydskrift der det var nødvendig for å skille lydene. Jeg prøvde først å bruke transkripsjonsprogrammet Subtitle Edit, men opplevde at det ikke fungerte så godt for å transkribere kristiansundsdialekten. Jeg opplevde det derfor som mer effektivt å transkribere manuelt. Videre telte jeg antall belegg, samt antall mulige belegg på de språklige variablene. Videre regnet jeg ut prosentandel belegg på de språklige variablene. Dette ble presentert i tabeller for de ulike språklige variablene (se kapittel 6).

¹ Eksempelintervju med transkripsjon ligger vedlagt. På grunn av at transkripsjonene var på rundt 4-7 sider hver, valgte jeg å legge ved eksempel på ett av intervjuene.

5.6 utfordringer knyttet til datainnsamlingen

Som intervjuer må man også være bevisst på sin egen rolle. Ifølge Christoffersen og Johannessen (2012, s. 81) er kvaliteten på informasjonen som kommer ut av intervjuet avhengig av relasjonen mellom intervjuer og informant. En må ta hensyn til forhold som kan påvirke intervjuet. Når formålet med undersøkelsen er deskriptivt, er intervjueren opptatt av å avdekke kunnskap som er fri for forskerens tolkning. En er opptatt av å studere fenomenet på en objektiv måte. Det er altså en viss avstand mellom forsker og informant (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 81). Dette henger sammen med tematisering av språket som studieobjekt. Ifølge Hårstad et al. (2017, s. 165-166) kan det være en fordel å unngå for mye tematisering av språket som studieobjekt. Årsaken til dette er at man vil unngå at informanten tilpasser språket sitt på bakgrunn av at det er språket som studeres.

På den andre siden er det viktig at informantene får informasjon om studien de deltar i og hva som er formålet med studien. Jeg løste dette ved å informere om at studien går ut på å undersøke endringer i kristiansundsdiakten. Jeg sa derimot ikke noe om hvilke språktrekk jeg undersøkte, for å unngå at informantene skulle bli påvirket av dette.

En annen utfordring ved datainnsamlingen kan være «observer's paradox» (Labov, 1972, s. 113). Intervjuerens tilstedeværelse og talemål kan altså ha en påvirkning på informantene. Jeg er selv fra Kristiansund, og derfor er det en viss fare for at informantene blir påvirket av mitt talemål. Dette kan være en utfordring ettersom at informantene kan føle at de må prate som meg. Et alternativ kunne derfor ha vært å ha en annen intervjuer med et annet talemål, for å unngå at informantene ble påvirket av mitt talemål.

5.7 Databehandling

Alle intervjuene ble tatt opp med båndopptaker lånt av Universitetet i Bergen. Etter at intervjuene var gjennomført, transkriberte jeg intervjuene. Jeg transkriberte intervjuene i talemålsnær normalortografi med lydskrift der det var nødvendig for å skille lydene (se vedlegg av transkripsjon). Etter at intervjuene var transkribert måtte jeg identifisere

de språklige variablene palatalisering, nektingsadverb, tjukk / og apokope. Jeg telte antall belegg på disse språklige variablene, i tillegg til at jeg telte antall mulige belegg på disse språklige variablene. Prosenttallene som presenteres er altså prosent av antall mulige realisasjoner på den gitte variabelen.

Etter å ha transkribert og telt antall belegg og mulige belegg på de ulike språklige variablene, presenterte jeg disse i tabeller (se kapittel 6). Her valgte jeg å presentere resultatene i kategorier basert på de sosiale variablene. Jeg delte inn kategoriene etter kjønn og alder, og hadde derfor kategoriene *ynge kvinner*, *ynge menn*, *voksne kvinner*, *voksne menn*, *eldre kvinner* og *eldre menn*. Årsaken til dette var at jeg ønsket å se på språkbruk i sammenheng med de sosiale variablene, og på denne måten er det mulig å si noe om tendensene for de språklige variablene.

5.8 Etiske hensyn

Etikk er sentralt i forskning. Her er særlig tillit, respekt og konfidensialitet viktig. Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) har vedtatt noen forskningsetiske retningslinjer, og disse kan sammenfattes i tre hovedtyper: 1) informantens rett til selvbestemmelse og autonomi, 2) forskerens plikt til å respektere informantens privatliv og 3) forskerens ansvar for å unngå skade (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 41).

Informantens rett til selvbestemmelse og autonomi innebærer at deltakerne i studien bestemmer over egen deltakelse. De må gi frivillig samtykke, og de må kunne trekke seg uten å begrunne det (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 41). Informantene fikk informasjon om dette i forkant av undersøkelsen i et informasjonsskriv. Informantene måtte også signere på et samtykkeskjema (se vedlegg 2).

Forskerens plikt til å respektere informantens privatliv handler om at informantene skal kunne styre over informasjonen de gir fra seg. Deltakerne skal være sikre på at konfidensialitet ivaretas. Deltakerne skal ikke kunne identifiseres (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 41–42). Dette fikk også informantene informasjon om i informasjonsskrivet i forkant av studien (se vedlegg 2). For å sikre konfidensialitet, har

jeg valgt å anonymisere informantene ved å kalle dem «informant 1», «informant 2» og så videre. Jeg har heller ikke tatt med eksempler i transkripsjonene som kan spores tilbake til informantene. Informantene ble også informert om at lydopptakene ble lagret anonymt, og at det vil bli slettet ved prosjektslutt (NESH, 2021).

Punktet om forskerens ansvar for å unngå skade innebærer at forskeren må vurdere om datainnsamlingen kan berøre sårbare temaer for informantene som det kan være vanskelig å bearbeide (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 42). Jeg tok hensyn til dette i utformingen av intervjuguiden. Jeg unngikk å ta med spørsmål som kunne være sårbare eller oppleves som ubehagelig for informantene.

Som forsker må man ta forskningsetiske hensyn, og barn som deltar i forskning har særlig krav på beskyttelse. Barnets beste er grunnleggende i all forskning (NESH, 2021). I og med at jeg intervjuet elever som var under 18 år, var dette noe jeg måtte ta hensyn til. Det var ikke nødvendig med samtykke fra foresatte ettersom at elevene var over 16 år, men jeg tilpasset informasjonen til elevene slik at de skulle forstå hva de deltok på. Som forsker må man også ta hensyn til maktbalansen mellom intervjuer og informant.

Dersom man skal behandle personopplysninger i datainnsamlingen, må man vurdere om dette er meldepliktig (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 43). I og med at jeg samlet inn personopplysninger om de sosiale variablene kjønn og alder, måtte jeg melde inn studien til Rette, som er Universitetet i Bergen sitt system for risiko og etterlevelse. Studien ble godkjent av Rette. Informantene fikk som nevnt et informasjonsskriv om studien, samt en samtykkekontrakt som måtte signeres før intervjuet startet. Dette var nødvendig ettersom at intervjuene ble tatt opp på lydbånd. Informantene fikk informasjon om prosjektet, hvordan dataene håndteres, anonymitet og at de når som helst kunne trekke seg (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 80).

Reliabilitet er grunnleggende i all forskning, og handler om hvor pålitelige dataene er (Christoffersen & Johannessen, 2012, a. 23). I en undersøkelse som handler om å undersøke språkbruk, vil jeg derfor påstå at det er mer reliabelt å undersøke den faktiske språkbruken, i stedet for at informantene rapporterer egen språkbruk, ettersom at informantenes egne oppfatninger kan være en annen enn virkeligheten. Alternativet

er eventuelt å undersøke både faktisk språkbruk og rapportert språkbruk. Når man undersøker faktisk språkbruk, så er man samtidig avhengig av at forskeren gjør en grundig jobb med transkripsjonene for at resultatene skal være pålitelige.

Validitet handler om relasjonen mellom det generelle fenomenet som skal undersøkes og de konkrete dataene. Dette handler altså om dataene er gode representasjoner av det generelle fenomenet (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 24). I denne undersøkelsen er det mulig å diskutere om 12 informanter i en kvantitativ studie er nok til å kunne generalisere resultatene til en hel gruppe. På den andre siden undersøkte jeg frekvente språktrekk og hadde derfor et høyt antall med belegg på disse språktrekkene.

6. Analyse

I dette kapitlet skal jeg presentere de viktigste resultatene fra intervjuene. Jeg har delt det inn i fire delkapitler som tar for seg hver av de språklige variablene jeg har undersøkt. Jeg presenterer antall treff på de språklige variablene. Videre presenterer jeg også antall treff på hver variant av den språklige variabelen. Basert på dette regner jeg ut prosentandel for hver variant av de språklige variablene jeg har undersøkt.

Videre har jeg valgt å presentere resultatene i sammenheng med de sosiale variablene. Her har jeg altså valgt å kategorisere basert på kjønn og alder. Resultatene deles derfor inn i kategoriene *ynge kvinner*, *ynge menn*, *voksne kvinner*, *voksne menn*, *eldre kvinner* og *eldre menn*. Underveis i teksten vil jeg komme med eksempler der det er naturlig. Eksemplene vil bli gjengitt i dialekttilpasset ortografi, med lydskrift der det er nødvendig for å skille lydene.

6.1 Palatalisering

I denne delen skal jeg presentere resultatene av palatalisering som språklig variabel. Jeg kommer til å dele det opp og presentere resultatene av de ulike palatale lydene *n*, *ɲ*, *c* og *ʃ* i hver sin del, før jeg til slutt presenterer resultatene av palatalisering som helhet.

6.1.1 Palatalisering av alveolaren /

Tabell 1: Palatalisering av alveolaren /			
	Antall treff med palatalisering	Samlet belegg	Prosentandel palatalisering
Yngre kvinner	5	80	6,25%
Yngre menn	9	43	20,9%
Voksne kvinner	87	109	79,8%
Voksne menn	107	107	100%
Eldre kvinner	79	88	89,8%
Eldre menn	105	106	99%

Tabell 1: Palatalisering av alveolaren /.

Når det gjelder informantene i den yngre gruppen, har begge gruppene relativt få treff på palatalisering av alveolaren / . Blant kvinnene i den yngre gruppen kan en finne totalt fem treff av palatalisering av alveolaren / , mens det totalt finnes 80 treff der det er mulig med palatalisering. I disse tilfellene bruker informantene alveolaren / . Dette utgjør en prosentandel på 6,25% for bruk av den palatale lyden / blant de yngre kvinnene.

Det er derimot en forskjell mellom de to informantene i den yngre gruppen med kvinner når det kommer til palatalisering av / . Den ene av informantene, som jeg har valgt å kalle informant 1, har null treff på palatalisering av / , mens den andre informantene i denne gruppen, informant 2, har fem treff. Det vil si at den palatale lyden / bare forekommer hos den ene informantene. Alle de fem beleggene for / hos informant 1 forekommer i starten av intervjuet, og i resten av intervjuet finnes bare belegg for alveolaren / . Vi finner eksempler på bruk av den palatale lyden / i uttalen av *hå/* 'hold', *he/*di 'heldig' og *e//er* 'eller' hos informant 1.

Blant gruppen med yngre menn finner vi totalt 9 treff på den palatale lyden / , av totalt 43 mulige. Basert på dette bruker de yngre mennene / i 20,9% av tilfellene. Her er det også noen forskjeller mellom informantene. Den ene mannen i den yngre gruppen, informant 4, har palatalisering av / i 7 av 24 tilfeller, som utgjør 29,2%. Hos informant 4 finner vi belegg på / i uttalen av *værtfa//* 'hvertfall' og *e//er* 'eller'. I de fleste andre tilfeller har informantene treff på den alveolare lyden / . Den andre mannen, informant 3,

har palatalisering i 2 av 19 tilfeller, som utgjør 10,5%. De to tilfellene av den palatale lyden λ finner vi i uttalen av *værtfa $\lambda\lambda$* 'hvertfall'.

I gruppen med voksne kvinner finnes det totalt 87 belegg for palatalisering av alveolaren l , av totalt 109 mulige belegg. Dette utgjør en prosentandel på 79,8 prosent av den palatale lyden λ . Den ene kvinnen, informant 5, har 49 av 60 treff med palatalisering, noe som utgjør 81,7%. Den andre kvinnen, informant 7, har 38 av 49 treff på palatalisering av l , som utgjør 77,6%.

Det er altså liten variasjon i gruppen med voksne kvinner når det kommer til palatalisering av alveolaren l . Blant treffene på den alveolare lyden l finner vi *fåreldre* 'foreldre' og *eler* 'eller' hos begge informantene. Begge informantene har derimot individuell variasjon når det kommer til uttalen av disse ordene, ettersom at vi finner treff på både palatal og alveolar uttale av l i disse ordene hos begge informantene. Hos informant 6 finner vi også uttale av l i *kvela* 'kvelder', *fåreldran* 'foreldrene', *heldivis* 'heldigvis' og *aldri* 'aldri'. Informant 5 har alveolaren l i *fyl* 'fyll', *væffal* 'hvertfall' og *helst* 'helst'. Til tross for at vi finner noen belegg for alveolar l i gruppen med voksne kvinner, har de altså likevel en relativ høy prosentandel med treff for den palatale lyden λ med 79,8%.

Den høyeste prosentandelen med treff for palatalisering av alveolaren l finnes i gruppen med voksne menn. Denne gruppen har totalt 100% med 107 av 107 mulige treff på den palatale lyden λ . Begge informantene, informant 7 og 8, har med andre ord ingen treff av alveolaren l i tilfeller der det er mulig med palatalisering av l .

Når det gjelder gruppen med eldre kvinner finner vi palatalisering av alveolaren l i 79 av 88 tilfeller, som utgjør 89,8%. De eldre kvinnene har altså den palatale lyden λ i de fleste tilfellene der det er mulig. Blant tilfellene med alveolar l , uttaler den ene av de eldre kvinnene, informant 12, konsekvent ordet *eldre* med alveolar l i stedet for palatalisering. Hos den andre eldre kvinnene finner vi eksempler på alveolar l i *eler* 'eller', *skula* 'skulle' og ved to tilfeller i *heler* 'heller'. Bortsett fra disse eksemplene har informantene den palatale lyden λ i alle tilfeller det er mulig med palatalisering.

Gruppen med eldre menn har treff på palatalisering av / i 105 av 106 tilfeller, noe som utgjør 99% treff på palatalisering. De eldre mennene har med andre ord palatalisering i alle tilfellene det er mulig, bortsett fra at den ene eldre mannen har alveolar / i ordet *tilhålsstee* 'tilholdsstedet'. 99% treff på palatalisering av / viser altså en tydelig høy andel treff av lyden λ hos de eldre mennene.

6.1.2 Palatalisering av alveolaren n

Tabell 2: Palatalisering av alveolaren n			
	Antall belegg med palatalisering	Samlet belegg	Prosentandel palatalisering
Yngre kvinner	5	51	9,8%
Yngre menn	23	115	20%
Voksne kvinner	216	218	99%
Voksne menn	280	280	100%
Eldre kvinner	117	124	94,4%
Eldre menn	207	221	93,7%

Tabell 2: Palatalisering av alveolaren n .

Det finnes mange mulige belegg på palatalisering av alveolaren n blant alle informantgruppene. Hos gruppen med yngre kvinner finner vi totalt fem treff på den palatale lyden n , av totalt 51 mulige belegg, noe som utgjør 9,8% treff på palatalisering. Det er en forskjell mellom de to informantene i denne gruppen. Alle beleggene på palatalisering av n finnes hos informant 1, den ene av de to yngre kvinnene. Alle disse treffene forekommer derimot i en avgrenset del av intervjuet, nærmere bestemt når hun snakker om hvor hun er oppvokst. Blant de fem treffene på palatalisering av n i denne delen er det ordene *den* 'den' og *inn* 'inn' som går igjen. Hos den andre yngre kvinnen, informant 2, finner vi derimot ingen treff på palatalisering av n .

Hos gruppen med yngre menn er det litt flere belegg på palatalisering av n enn hos de yngre kvinnene. De yngre mennene har totalt 23 av 115 mulige belegg, som utgjør 20%. Her er det en tydelig forskjell mellom de to mennene. Den ene yngre mannen, informant 3, har kun 1 av 54 mulige belegg på den palatale lyden n , altså bare 1,9%.

Det ene tilfellet av palatalisering av *n* hos denne informanten finner vi i ordet *mujtli* 'muntlig'.

Det er altså den andre yngre mannen, informant 4, som står for de fleste tilfellene av den palatale lyden *n*, med 22 av 61 mulig treff på palatalisering av *n*, noe som utgjør 36%. Det virker som at det er litt tilfeldig når det gjelder hvilke ord informant 4 har palatalisering i, ettersom at det finnes treff på både alveolaren *n* og den palatale lyden *n* i de samme ordene. Informant 4 sier for eksempel *in* 'inn' i enkelte tilfeller, og *jn* 'inn' i andre tilfeller. Informanten bruker også alveolaren *n* ved enkelte tilfeller i ordene *kan* 'kan' og *hen* 'hende', mens i andre tilfeller sier han *kaj* 'kan' og *hej* 'hende'. Informanten har også palatalisering av *n* i ord som *byner* 'begynner', *una* 'unna', *kristiansujnera* 'kristiansundere', *ijnfytera* 'innflyttere' og *grunlag* 'grunnlag'.

Blant de voksne kvinnene finner vi palatalisering av *n* i 216 av 218 tilfeller. Det vil si at de har palatalisering av *n* i 99% av tilfellene der det er mulig med den palatale lyden *n*. Den ene voksne kvinnen, informant 6, har den palatale lyden *n* i 133 av 133 mulige tilfeller. Den andre voksne kvinnen, informant 5, hadde palatalisering av *n* i 83 av 85 mulige tilfeller. De to tilfelle denne informanten hadde alveolaren *n* i stedet for palatalen *n* var begge tilfellene i ordet «den». Det er likevel en tydelig høy andel av palatalisering av *n* blant de voksne kvinnene.

Voksne menn er gruppen med høyest andel palatalisering av *n*, med palatalisering i 100% av tilfellene. Denne gruppen har den palatale lyden *n* i alle tilfellene der det er mulig, noe som gjelder begge mennene. Den ene av mennene, informant 8, har et relativt høyt antall treff, med 170 treff på *n*, mens informant 7 har 110 treff med palatalisering. Informant 7 snakket en del om andre personer, som for eksempel sønnen, hunden og kompisen, og ordet *hajn* 'han' var derfor veldig frekvent hos denne informanten.

Gruppen med eldre kvinner har 94,4% treff på palatalisering av *n*, og har palatalisering i 117 av 124 mulige tilfeller. Den ene eldre kvinnen, informant 11 har den palatale lyden *n* i 57 av 62 mulige tilfeller, som utgjør 91%. Blant tilfellene uten palatalisering finner vi ordet *Kristiansun* 'Kristiansund', der informanten har fire belegg uten palatalisering, samt ett tilfellet av *den* 'den'. Den andre eldre kvinnen, informant 12, har palatalisering

av *n* i 60 av 62 tilfeller, altså i 96% av tilfellene. I begge tilfellene uten palatalisering er det *Kristiansun* `Kristiansund` som blir uttalt med alveolar *n*. Begge de eldre kvinnene har altså en relativ høy andel palatalisering av *n* med 91%. Et fellestrekk for begge informantene er at de i flere tilfeller uttaler *Kristiansun* `Kristiansund` med alveolar *n*.

Når det gjelder de eldre mennene, har de palatalisering av *n* i 207 av 211 mulige tilfeller, som utgjør en prosentandel på 93,7. Informant 10 har 96 av 110 mulige treff på palatalisering av *n*. Dette utgjør 87,7%. I likhet med de eldre kvinnene har informant 10 alveolar *n* i *Kristiansun* `Kristiansund` ved hele 13 tilfeller. Det andre tilfellet av alveolar *n* hos denne informanten finner vi i *forbinelse* `forbindelse`. Informant 10 har altså palatalisering i de fleste mulige tilfellene, bortsett fra i uttalen av *Kristiansun* `Kristiansund. Den andre av de eldre mennene, informant 9, har palatalisering av *n* i hele 111 av 111 mulige tilfeller. Det er med andre ord en forskjell mellom de to mennene innad i denne gruppen.

6.1.3 Palatalisering av alveolaren *d*

Tabell 3: Palatalisering av alveolaren <i>d</i>			
	Antall belegg med palatalisering	Samlet belegg	Prosentandel palatalisering
Yngre kvinner	0	1	0%
Yngre menn	0	0	-
Voksne kvinner	2	2	100%
Voksne menn	5	5	100%
Eldre kvinner	4	4	100%
Eldre menn	8	8	100%

Tabell 3: Palatalisering av alveolaren *d*.

Det er relativt få belegg på den palatale lyden *j* sammenlignet med flere av de andre palatale lydene. Det kan ha en sammenheng med at palatalisering av *d* ikke er så frekvent i språket, siden den bare er mulig i ganske få posisjoner. Hårstad (2010, s. 195) viser til to eksempler der palatalisering av *d* ofte forekommer, og dette er særlig i ordene *rej* `redd` og *ji* `gitt`. Blant de yngre kvinnene finner vi totalt ett treff på alveolar

d i ordet «redd», der det hadde vært mulig med palatalisering av *d*. Hos de yngre mennene finner vi ingen treff på denne palatale lyden. Det er derfor ikke mulig å si noe om palatalisering av *d* hos denne gruppen. I resten av informantgruppene finner vi også relativt få mulige belegg på palatalisering av *d*.

Det er totalt fem eller færre mulige treff på *j* blant de voksne kvinnene, de voksne mennene og de eldre kvinnene. Blant de eldre mennene er det 8 mulige belegg. I alle disse gruppene er det eksempler som *rej* `redd`, *slajer* `sladder` og *nøj* `nødt` som går igjen. Det er altså ganske få mulige belegg på palatalisering av alveolaren *d*, men det er en høy prosentandel, 100%, på treff med palatalisering blant de voksne og eldre informantene.

6.1.4 Palatalisering av alveolaren *t*

Tabell 4: Palatalisering av alveolaren <i>t</i>			
	Antall belegg med palatalisering	Samlet belegg	Prosentandel palatalisering
Yngre kvinner	2	20	10%
Yngre menn	3	18	16,7%
Voksne kvinner	16	20	80%
Voksne menn	34	46	73%
Eldre kvinner	31	31	100%
Eldre menn	30	30	100%

Tabell 4: Palatalisering av alveolaren *t*.

Hvis vi ser på palatalisering av alveolaren *t* blant de yngre kvinnene, har de palatalisering i to av 20 tilfeller, som utgjør 10%. Begge disse to tilfellene finner vi hos den ene yngre kvinnen, informant 2. Begge treffene på den palatale lyden *c* finner vi ordet *sluca* `sluttet`. Begge beleggene forekommer i starten av intervjuet. Hos den andre informanten i denne gruppen, informant 1, finner vi ingen tilfeller av palatalisering av *t*.

Gruppen med yngre menn har også en relativt lav prosentandel av palatalisering av *t*. Hos de yngre mennene finner vi den palatale lyden *c* i tre av 18 mulige tilfeller. Informant 4 har palatalisering i to av ni tilfeller. De to beleggene finner vi i uttalen av

nycc `nytt´ og *ec* `et´. Informant 3 har palatalisering i ett av ni mulige tilfeller. Det ene treffet på palatalisering hos denne informanten finner vi også i ordet *ec* `et´.

De voksne kvinnene har palatalisering av *t* i 16 av 20 tilfeller, som utgjør 80%. Informant 5 har palatalisering i 66,7% av tilfellene, altså i seks av ni mulige tilfeller. Blant tilfellene med alveolar *t* finner vi *ec* `et´ og *slucn* `slutten´. Informant 6 har palatalisering i 10 av 11 tilfeller, som er 90%. Det ene treffet uten palatalisering av *t* finner vi når informanten sier *greit* `greit´ i stedet for *grec* `greit´. Det er altså noen forskjeller når det kommer til prosentandel på treff med palatalisering av *t* blant de voksne kvinnene, men ettersom at det er såpass få mulige belegg, så kan dette også bare være tilfeldig.

Når det gjelder gruppen med voksne menn, så har de palatalisering av *t* i 34 av 46 mulige tilfeller, som er 73%. Informant 7 har 8 av 13 mulige belegg med palatalisering. Dette utgjør 61%. Blant tilfellene uten palatalisering av *t* der det er mulig, finner vi flere tilfeller av *et* `et´. Det er derimot individuell variasjon hos denne informanten, ettersom at han i enkelte tilfeller sier «et», og i andre tilfeller sier han *ec* `et´. Denne informanten sier også *greit* `greit´ i stedet for *grec* `greit´. Dette er også tilfellet hos den andre voksne mannen, informant 8. Han har palatalisering i 78% av tilfellene. I treffene uten palatalisering sier informanten *greit* `greit´ i stedet for *grec* `greit´.

Både gruppen med eldre kvinner og eldre menn har 100% treff på palatalisering av *t*. Kvinnene har den palatale lyden *c* i 31 av 31 mulige tilfeller, og mennene har denne lyden i 30 av 30 mulige tilfeller. De eldre informantene har altså den høyeste andelen palatalisering av *t*.

6.1.5 Palatalisering totalt

Tabell 5: Alle varianter av palatalisering			
	Antall belegg med palatalisering	Samlet belegg	Prosentandel palatalisering
Yngre kvinner	12	152	7,9%
Yngre menn	35	176	19,8%
Voksne kvinner	321	349	92%
Voksne menn	426	438	97,2%
Eldre kvinner	231	247	93,5%
Eldre menn	350	365	95,9%

Tabell 5: Alle varianter av palatalisering.

Som vi har sett i delkapitlene over, finnes det variasjoner i belegg på de ulike palatale lydene. Tabellen overfor viser en oversikt over alle de palatale lydene. Dette kan være nyttig for si noe om palatalisering generelt er et dialekttrekk som holder seg i kristiansundsidalekten.

Ut ifra oversikten, kan vi se at palatalisering er et dialekttrekk som holder seg godt blant både den voksne og den eldre gruppen med informanter, der alle disse gruppene har over 90% belegg for palatalisering. Den gruppen som har høyest andel belegg med palatalisering er gruppen med voksne menn, med en prosentandel på 97,2%. Gruppen med nest flest belegg er eldre menn med 95,9% belegg. Deretter følger de eldre kvinnene med totalt 93,5% og de voksne kvinnene med totalt 92% belegg på palatalisering. De yngre informantene har klart færrest belegg på palatalisering. De yngre mennene har totalt 19,8% og de yngre kvinnene har totalt 7,9% belegg på palatalisering. Mens prosentandelen med belegg på palatalisering er jevnt høyt med over 90% blant både de voksne og de eldre informantene, ser vi altså et tydelig skille når det kommer til de unge informantene der både kvinnene og mennene totalt har relativt få belegg med palatalisering sammenlignet med de to andre aldersgruppene.

Det er også en liten forskjell når det kommer til palatalisering blant kjønnene. I alle de tre aldersgruppene er det gruppen med menn som har flest treff på palatalisering.

Forskjellene er ganske små blant de eldre informantene, der det skiller 2,4 prosent mellom kvinnene og mennene. I den voksne aldersgruppen skiller det 5,2% mellom kjønnene. I den yngste aldersgruppen finner vi størst forskjell mellom kjønnene. Her skiller det 11,9% mellom kvinner og menn når det kommer til den totale andelen av palatalisering. Selv om forskjellene mellom kjønnene ikke er veldig store, så viser det likevel at det i alle tre aldersgruppene er mennene som har flest treff på tradisjonsvarianten med palatalisering.

6.2 Nektingsadverb

I dette delkapittelet skal jeg ta for meg nektingsadverb som språklig variabel. Jeg har valgt å dele det inn etter de to variantene *ikke* og *ikkje*, som er de to variantene som er mest frekvente i kristiansundsdialekten. Varianter med sammentrekninger, som for eksempel *vetkje/vetke*, *skakje/skakke* og lignende, regnes også med i tellingen. Resultatene blir, i likhet med resultatene av palatalisering, presentert i kategorier basert på de sosiale variablene alder og kjønn. Jeg kommer til å presentere resultatene i en tabell der jeg inkluderer antall treff på varianten *ikkje*, samt varianten *ikke*. Videre presenterer jeg prosentandel treff på varianten *ikkje* basert på hvor mange mulig treff det er på denne varianten. Grunnen til dette er at *ikke* er den tradisjonelle formen for nektingsadverb i kristiansundsdialekten, og derfor vil det være interessant å se i hvilken grad dette trekket holder seg.

Tabell 6: Nektingsadverb			
	Antall belegg på <i>ikkje</i>	Samlet belegg	Prosentandel belegg på <i>ikkje</i>
Yngre kvinner	0	66	0%
Yngre menn	14	57	24,6%
Voksne kvinner	79	79	100%
Voksne menn	79	79	100%
Eldre kvinner	72	72	100%
Eldre menn	90	91	99%

Tabell 6: Nektingsadverb

I likhet med palatalisering, så er prosentandelen med belegg på den tradisjonelle formen *ikke* svært høy hos både den eldre og den voksne gruppen med informanter. Hos de voksne kvinnene og mennene, samt de eldre kvinnene er det 100% treff på den tradisjonelle formen *ikkje*. Det vil si at det ikke finnes noen tilfeller av varianten *ikke* hos disse informantene. Dette gjelder også i sammentrekningsvariantene, hvor vi også bare finner tilfeller av endelsen *-kje*, som for eksempel i *ekje*, *skakje*, *hakje*, *vakje*, *trukje*. Alle disse sammentrekningsvariantene går igjen hos flere av informantene.

I gruppen med eldre menn finner vi ett belegg på varianten *ikke* hos den ene av informantene. Dette treffet finnes i setningen: «når æ ikke va i byen, da». Det er kun ett tilfellet av varianten *ikke*, og prosentandelen med belegg på *ikkje* er likevel 99% hos de eldre mennene. Grunnen til at informanten likevel hadde ett tilfelle av varianten *ikke* kan ha vært fordi han la ekstra trykk på *ikke* i dette tilfellet, siden denne informasjonen var viktig.

Hos de yngre informantene finner vi derimot relativt få treff på den tradisjonelle varianten av nektingsadverbet. Hos jentene finnes det ingen belegg på varianten *ikkje*. Informantene har kun treff på varianten *ikke*, også i sammentrekningsvariantene. Vi finner mange av de samme eksemplene på sammentrekninger som hos de voksne og de eldre informantene, men her bruker de yngre informantene endelsen «ke» i stedet for «kje». Eksempler på dette er *ekke*, *hakke*, *fåkke*, *skakke*, *vakke* og *trukke*. Den tradisjonelle varianten *ikke* er altså ikke et dialekttrekk som holder seg blant de yngre kvinnene.

De yngre mennene har også relativt få belegg på varianten *ikkje* sammenlignet med de voksne og de eldre informantene. Blant de yngre mennene finner vi 14 av 57 mulige belegg på varianten *ikkje*. Selv om dette er relativt få belegg sammenlignet med de andre aldersgruppene, er det likevel flere belegg enn hos de yngre kvinnene.

Det er derimot stor variasjon mellom de to informantene i gruppen med yngre menn. Den ene informanten, informant 3, har 0 av 22 mulige belegg på varianten *ikkje*. Denne informanten bruker med andre ord *ikke* i alle tilfellene. Dette gjelder også sammentrekningsvariantene. Den andre yngre mannen, informant 4 har, i motsetning til informant 3, 14 av 35 mulige treff på den tradisjonelle varianten *ikkje*. Dette utgjør

en prosentandel på 40%. Det virker som at det er tilfeldig i hvilke tilfeller informant 4 bruker *ikkje* eller *ikke*. Vi finner også treff på begge variantene i sammentrekningsformene. Eksempler på dette er at informanten har to treff på varianten *ekje*, samtidig som at det finnes to treff på *hakke* og ett treff på *fåkke*.

Kort oppsummert, så ser den tradisjonelle formen for nektingsadverbet *ikkje* ut til å holde seg godt blant de voksne og de eldre informantene, ettersom at alle disse gruppene har enten 99% eller 100% treff på varianten *ikkje*. Det ser derimot ut som at de yngre informantene i stor grad har tatt i bruk varianten *ikke*, bortsett fra den ene yngre mannen som både har treff på *ikke* og *ikkje*.

6.3 Tjukk / (retrofleks flapp)

I denne delen skal jeg presentere resultatene for belegg på den språklige variabelen tjukk /, altså den retroflekse flappen ζ . På samme måte som i de andre delene, kommer jeg til å presentere antall belegg på ζ hos de ulike informantgruppene, samt antall mulige belegg på ζ . Dette kan være tilfeller der informantene har tynt / der man tradisjonelt i kristiansundsdialekten har tjukk /. Deretter presenterer jeg prosentandel belegg for tjukk /.

Tabell 7: Tjukk / (retrofleks flapp)			
	Antall belegg tjukk / (ζ)	Samlet belegg	Prosentandel belegg tjukk /
Yngre kvinner	87	87	100%
Yngre menn	148	156	94,9%
Voksne kvinner	167	168	99,4%
Voksne menn	206	206	100%
Eldre kvinner	110	110	100%
Eldre menn	145	149	97,3%

Tabell 7: Tjukk / (retrofleks flapp).

Når det kommer til resultatene av belegg på tjukk / hos informantene, så viser det seg at alle informantgruppene har en høy prosentandel med forekomster av tjukk /. Alle har

treff på godt over 90%. Eldre kvinner, voksne menn og yngre kvinner er de som skiller seg ut med 100% treff på tjukk / . En kan se at det er én gruppe innenfor hver alderskategori som har 100%, og blant disse er to av gruppene kvinner og den siste menn.

Selv om de voksne kvinnene har 99,4% treff på tjukk / , så har de altså kun ett treff med tynn / der det er mulig med tjukk / . Det ene tilfellet med tynn / forekommer i uttalen av «*Dalsegg*» hos informant 7. Ellers har denne informanten kun belegg på tjukk / . Det samme gjelder den andre voksne kvinnen, som kun har treff på tjukk / .

Gruppen med eldre menn har 97,3% treff på tjukk / . Denne gruppen har tjukk / ved de fleste tilfellene, men det er uttalen av ett ord som skiller seg ut. Det er uttalen av *væl* `vel´. Informant 10 har tre treff på uttale med tynn / i ordet *væl* `vel´. Informant 10 har derimot individuell variasjon når det kommer til uttalen av dette ordet. Ved tre tilfeller har han som nevnt tynn / i uttalen av *væl* `vel´, mens i andre tilfeller uttaler han dette ordet med tjukk / . Et eksempel er at han har tynn / i denne frasen: «*va væl tyve...*», mens han har tjukk / i følgende frase: «*e nå væɾ andre ting...*». Informant 9, den andre eldre mannen, har derimot treff på tjukk / i ordet *væɾ* `vel´ ved alle tilfeller. Informant 9 har ett treff på uttale med tynn / der det er mulig med tjukk / , og det finner vi i uttalen av *etablere* ´etablere´. Bortsett fra dette, har denne informanten kun belegg på tjukk / .

En annen informantgruppe som skiller seg ut med færre belegg på tjukk / enn resten av informantgruppene, er de yngre mennene. Her finner vi totalt 94,9% belegg på tjukk / . Den ene unge mannen, informant 3, har 2 belegg på tynn / . Begge disse finner vi i uttalen av ordet *væl* `vel´, i likhet med informant 10. Ellers har denne informanten belegg på tjukk / .

Informant 4 skiller seg litt mer ut, og har 92,8% belegg på tjukk / . Dette er fortsatt en høy prosentandel med treff på tjukk / , men prosentandelen er lavere enn hos de andre informantene. Det finnes seks treff på tynn / der det er mulig med tjukk / hos informant 4. Ordene han uttaler med tynn / er *søppel* `søppel´, *bil* `bil´, *skole* `skole´, *Karihåla* `Karihola´ og *problem* ´problem´. Informant 1 har også tilfeller av individuell variasjon. Dette ser vi for eksempel i uttalen av *fåɾkehøgskole* ´folkehøgskole´, der han både har tjukk og tynn / . Det varierer også om informanten uttaler *skole* med / eller ɾ.

Kort oppsummert, så ser det ut som at tjukk / er et dialekttrekk som holder seg godt i kristiansundsdialekten. Blant de som har uttale av tynn / i stedet for tjukk / finner vi et flertall av menn, der informant 1 (yngre mann) har 92,8% belegg på tjukk / og informant 10 (eldre mann) som har 96,6% belegg på tjukk /. Dette er likevel en høy prosentandel, og en kan derfor si at tjukk / er et dialekttrekk som holder seg godt blant alle informantene.

6.4 Apokope

I denne delen presenterer jeg resultatene av bruk av apokope blant informantene. Jeg har valgt å ta for meg bruk av apokope i infinitiv. Jeg presenterer antall belegg på apokope i infinitiv hos de ulike informantgruppene, i tillegg til å presentere antall mulige belegg på apokope i infinitiv. Deretter presenteres prosentandel verb med apokope i infinitiv.

Tabell 8: Apokope i infinitiv			
	Antall belegg med apokope	Samlet belegg	Prosentandel verb med apokope
Yngre kvinner	37	37	100%
Yngre menn	40	59	67,8%
Voksne kvinner	67	75	89,3%
Voksne menn	90	116	77,6%
Eldre kvinner	25	34	73,5%
Eldre menn	33	43	76,7%

Tabell 8: Apokope i infinitiv.

Som vi kan se ut ifra tabellene har alle informantgruppene et relativt høyt belegg på bruk av apokope, ettersom at alle gruppene har over 67,8% bruk av apokope i infinitiv. Blant de yngre informantene er det stor forskjell mellom kjønnene. De yngre kvinnene har hele 100% belegg på apokope i infinitiv, mens de yngre mennene har 67,8% belegg. De yngre kvinnene har altså apokope i infinitiv i alle verb der det er mulig, og begge informantene har 100% treff. I motsetning til de voksne og de eldre

informantene, der det har vært flere treff på verb i infinitiv uten apokope, som for eksempel *værra* 'være' og *komma* 'komme', finner vi ikke dette hos de yngre kvinnene. De har kun belegg på apokope, og sier *kom* 'komme' og *vær* 'være'. Andre eksempler på verb i infinitiv med apokope, som informantene bruker er: *fær* 'dra/fare', *besøk* 'besøke', *jør* 'gjøre', *pass* 'passe', *sitt* 'sitte', *reis* 'reise', *opplev* 'oppleve', *lægg* 'legge', *studer* 'studere' og *træn* 'trene'.

De yngre mennene har totalt 67,8% belegg på apokope infinitiv, men her er det litt forskjell innad i informantgruppen. Informant 2 har 72,2% belegg og informant 1 har 60,7% belegg på apokope i infinitiv. Av beleggene uten apokope i infinitiv hos informant 1, finner vi kun *værra* 'være'. Informant 1 har altså ni belegg på dette verbet, men det finnes ikke belegg på andre ord enn dette uten apokope i infinitiv. Hos informant 2 finner vi derimot litt større variasjon når det gjelder hvilke verb han ikke har apokope i infinitiv. Eksempler på dette er: *vejte* 'vente', *værra* 'være', *komma* 'komme', *jåbbe* 'jobbe', *studere* 'studere', *låkke* 'lokke', *øke* 'øke', *repetere* 'repetere' og *laga* 'lage'. Eksempler vi finner med belegg på apokope i infinitiv hos de yngre mennene er: *funk* 'funke', *kjør* 'kjøre', *lær* 'lære', *tulla* 'tulle', *slett* 'slette', *lei* 'leie', *bosett* 'bosette', *ekspander* 'ekspandere', *flytt* 'flytte', *læs* 'lese' og *bruk* 'bruke'.

Hos de voksne informantene finner vi også en høy prosentandel med belegg på apokope i infinitiv, med 89,3% belegg hos de voksne kvinnene og 77,6% belegg hos de voksne mennene. I likhet med de eldre kvinnene, er det lite variasjon mellom informantene i gruppen med de voksne kvinnene. Informant 8 har 90,3% treff og informant 7 har 88,6% treff på apokope i infinitiv. Vi finner altså apokope i de fleste infinitivene, som for eksempel *prøv* 'prøve', *søk* 'søke', *planlegg* 'planlegge', *innrøm* 'innrømme', *kjør* 'kjøre', *træn* 'trene' og *beta* 'betale'. Begge informantene i denne gruppen har begge treff på to verb uten apokope. Hos informant 8 finner vi ikke apokope i infinitiv i *værra* 'være' og *komma* 'komme'. Informant 8 har derimot individuell variasjon når det gjelder disse verbene, ettersom at hun også har belegg på *vær* 'være' og *kom* 'komme'. Informant 7 har også treff på to verb uten apokope i infinitiv, der vi finner fire treff på *værra* 'være' og ett treff på *jør* 'gjøre'. Informant 7 har også individuell variasjon, siden vi også finne treff med apokope når det gjelder disse verbene, der hun sier: *jør* 'gjøre' og *vær* 'være'.

I gruppen med voksne menn er det noe variasjon mellom informantene når det kommer til prosentandel med treff på apokope i infinitiv. Informant 6 har 65,8% treff og informant 5 har 80,9% treff på apokope i infinitiv. I likhet med mange av de andre informantene finner vi også i denne gruppen individuell variasjon. Begge informantene har treff på *værra* 'være', *jørra* 'gjøre' og *komma* 'komme', samtidig som de har treff på *vær* 'være', *kom* 'komme' og *jør* 'gjøre'. Av andre verb i infinitiv med treff uten apokope, finner vi *støtte* 'støtte', *sørge* 'sørge', *oppleva* 'oppleve', *betaɾa* 'betale' og *motivere* 'motivere'. Ellers har de voksne mennene treff på mange av de samme verbene med apokope i infinitiv som de andre informantene. I tillegg finner vi eksempler som *spar* 'spare', *lev* 'å leve', *seɾ* 'sende', *bruk* 'bruke', *kjed* 'kjede', *skræm* 'skrem' og *tåɾ* 'tåle'.

De eldre informantene har ganske lik prosentandel med belegg på apokope i infinitiv, der kvinnene henholdsvis har 73,5% belegg og mennene har 76,7% belegg. Det var også lite forskjell innad i gruppen med de eldre kvinnene, der informant 12 hadde 71,4% treff og informant 11 hadde 75% treff på apokope i infinitiv. Eksempler på verb med apokope i infinitiv hos de eldre kvinne er: *sæll* 'selge', *fortæll* 'fortelle', *jift* 'gifte', *vær* 'være', *bøgg* 'bygge', *jør* 'gjøre', *kjør* 'kjøre' og *inɾrøm* 'innrømme'. Som nevnt i kapittel 2.3, så har jamvektsord i trøndersk fullvokal. Derfor finner vi eksempler på verb uten apokope i infinitiv hos denne informantgruppen: *værra* 'være', *komma* 'komme', *betaɾa* 'betale', *vætta* 'vite', *skulla* 'skulle' og *fɾytte* 'flytte'. Blant disse finner vi individuell variasjon når det kommer til verbene *værra* 'være' og *komma* 'komme', der det varierer om informantene har apokope i infinitiv av disse verbene. Enkelte steder sier de *værra* 'være', mens andre steder sier de *vær* 'være'. Det samme når de enkelte steder sier *komma* 'komme', mens de andre steder sier *kom* 'komme'.

Blant de eldre mennene har informant 10 85,7% belegg på apokope i infinitiv, mens informant 9 har 68,2% belegg. Det er altså litt forskjeller innad i denne informantgruppen. Blant treffene på apokope i infinitiv finner vi blant annet *håll* 'holde', *håp* 'håpe', *kåm* 'kom', *fɾøtt* 'flytte', *beyɾn* 'begynne', *kjør* 'kjøre', *betaɾ* 'betale' og *kast* 'kaste'. Når det kommer til ord uten apokope i infinitiv, er det et skille mellom de to informantene, fordi informant 10 kun har to verb uten apokope i infinitiv, der han har to treff på *værra* 'være' og ett treff på *drive* 'drive'. Informant 9 har derimot

flere treff på verb uten apokope i infinitiv. Her finner vi eksempler som *værra* 'være', *jåbbe* 'jobbe', *jørra* 'gjøre', *betaŗa* 'betale', *låve* 'love' og *snakke* 'snakke'.

For å oppsummere, så er det en relativ høy prosentandel med belegg på apokope i infinitiv hos alle informantgruppene. De gruppene som skiller seg ut med høyest prosentandel med belegg er de yngre kvinnene og de voksne kvinnene med henholdsvis 100% og 89,3% belegg på apokope i infinitiv. De yngre mennene er den gruppen som skiller seg ut med lavest prosentandel belegg på apokope i infinitiv med 67,8%.

7. Diskusjon

I denne delen skal jeg drøfte resultatene som ble presentert i kapittel 6 i lys av det teoretiske rammeverket som har blitt presentert. Basert på dette skal jeg besvare problemstillingen og forskningsspørsmålene som ble presentert i kapittel 1.

Jeg har valgt å dele opp diskusjonsdelen. I det første delkapittelet skal jeg drøfte hvilke dialekttrekk som holder seg best, og hvilke som holder seg dårligst i kristiansundsdiakten. I det andre delkapittelet skal jeg drøfte om de tradisjonelle dialekttrekkene i kristiansundsdiakten er på vei bort blant den yngre befolkningen. Videre skal jeg se på betydningen av de sosiale variablene. Jeg skal også ta for meg hvilke likheter som finnes i utviklingen av dialekten i Kristiansund og andre norske bydialekter. Ettersom at forskningsspørsmålene kan ha en sammenheng, kan inndelingen i diskusjonen også overlape.

7.1 *Tendenser*

7.1.1 Stabile dialekttrekk

I denne delen skal jeg ta for meg hvilke dialekttrekk som ser ut til å holde seg best, og hvilke dialekttrekk som holder seg dårligst. Resultatene fra kapittel 6 viser at tjukk / og apokope er de dialekttrekkene som holder seg best i kristiansundsdiakten. Som nevnt i kapittel 3.1 og 3.2, viser Hoel (1915, s. 35) og Handagaard (1901, s. 101) til at kristiansundsdiakten på starten av 1900-tallet hadde tjukk / for norrøn /, og at man enkelte plasser hadde tjukk / for rd. I denne undersøkelsen har jeg ikke inkludert tjukk / for rd ettersom at jeg ikke fant belegg for dette hos noen av informantene. Tjukk / for norrøn / er derimot et trekk som holder seg godt i kristiansundsdiakten. Den informantgruppen med lavest prosentandel belegg på tjukk / er de yngre mennene som har 94,9% belegg på tjukk / Ellers har de andre informantgruppene en prosentandel over dette og opp mot 100%. Dette viser altså tjukk / er et dialekttrekk som holder seg godt blant begge kjønn og i alle aldersgruppene.

Studiene til Stomsvik (2019, s. 66) og Hårstad (2010, s. 189-190) viser at tjukk / av gammelnorsk / er et dialekttrekk som holder seg stabilt i andre dialekter, som i tingvolltdialekten og trondheimsdialekten, som begge er dialekter i samme dialektområde som kristiansundsidialekten. Dette kan også være en grunn til at dette dialekttrekket har holdt seg stabilt i kristiansundsidialekten. Ifølge Nesse (2008, s. 28) så kan dialektene endres på grunn av dialekten i nærmeste by. Selv om det i dette tilfellet ikke er snakk om en endring, så er det likevel mulig at dialekten i Trondheim har hatt en påvirkning på at tjukk / er et dialekttrekk som holder seg stabilt i kristiansundsdialekten.

En annen faktor som kan ha påvirkning på at tjukk / er et dialekttrekk som holder seg stabilt i kristiansundsdialekten er oslodialekten. Som nevnt i kapittel 4.2.2, kan språktrekk med lav prestisje være mer utsatt for forandring, fordi man ønsker å erstatte det med varianter med høy prestisje. Talt bokmål er ofte knyttet til prestisje (Sandøy, 1996, s. 139). Ettersom at oslodialekten er det nærmeste vi kommer talt bokmål, kan derfor prestisje knyttes til den moderne oslodialekten, som et kompromiss mellom det tradisjonelle østkantmålet og det tradisjonelle vestkantmålet.

Apokope er i likhet med tjukk / et tradisjonelt dialekttrekk i kristiansundsdialekten som også har holdt seg ganske stabilt. Som vi så i kapittel 6.4, har de eldre kvinnene 73,5% og de eldre mennene 76,7% belegg på apokope i infinitiv. De voksne kvinnene har 89,3% og de voksne mennene har 77,6% belegg, mens de yngre kvinnene har 100% belegg og de yngre mennene har 67,8% belegg på apokope i infinitiv. Som nevnt i kapittel 3.1, skrev Hoel i 1915 at kristiansundsmålet har apokope etter opprinnelig lang stavelse, men at man beholder *a* etter opprinnelig kort forrige stavelse (Hoel, 1915, s. 5). Ifølge Hoel (1915, s. 5) var det allerede i hans tid mange som apokoperte endelsen i alle verb, noe som betyr at jamveksregelen ikke sto så sterkt som andre steder i det trønderske dialektområdet.

Dette stemmer godt med resultatene fra min undersøkelse, noe som viser at bruken av apokope holder seg stabilt i kristiansundsdialekten. Blant beleggene uten apokope i infinitiv, var det særlig *værra* `være´ og *jørra* `gjøre´ som gikk igjen blant mange av informantene. Dette stemmer med det Hoel skrev om at man beholdet *a* etter opprinnelig kort forrige stavelse. I kapittel 6.4 kan man også se at flere av informantene

har apokope der man ofte beholder *a* etter opprinnelig kort forrige stavelse, som for eksempel i *jør* 'gjøre' og *vær* 'være', som flere av informantene hadde belegg på. Dette gjelder særlig de yngre kvinnene som hadde 100% belegg på apokope i infinitiv.

Hvis man sammenligner beskrivelsene til Hoel av Kristiansundsdialekten i 1915 og resultatene fra denne undersøkelsen, kan man altså si at apokopen i kristiansundsdialekten holder seg ganske stabil, og at den har økt på bekostning av et system med rester etter kløyvd infinitiv. En av årsakene til dette kan være påvirkning fra trondheimsdialekten, som er den største bydialekten i nærheten av Kristiansund. Resultatene fra undersøkelsene til Hårstad (2010, s. 203) om unges talemål i Trondheim viser at alle jamvektsinfinitiver, med unntak av *værra* 'være', opptrer i apokopert form. Dette stemmer ganske godt med resultatene fra min undersøkelse (se kapittel 6.4), der apokopen holder seg ganske godt i infinitiv. *Værra* 'være' er det unntaket med flest belegg.

På den andre siden kan man også si at bruken av apokope øker, og grunnen til dette kan være at tendensen Hoel nevner, er forsterket: når jamviktsregelen faller bort, blir alle verbene behandlet likt, som i dette tilfellet ved at infinitivene apokoperes. Som vi så i kapittel 6.4 og tabell 8, har altså de unge informantene en høyere prosentandel med belegg på apokope i infinitiv. Dette viser altså at bruken av apokope i infinitiv øker blant de unge informantene.

En årsak til at apokope i infinitiv har økt i kristiansundsdialekten, kan være en kombinasjon av forenkling og utjevning. Ut ifra resultatene i 6.4 kan vi se at de yngre kvinnene har 100% belegg på apokope i infinitiv. En grunn til at bruken av apokope har økt blant denne informantgruppen, hvis en sammenligner med de voksne og de eldre, kan være at språktrekket endres til at det blir enklere enn det var før (Neteland, 2013, s. 86). Det kan for eksempel være enklere å regelmessig bruke apokope i infinitiv, enn å ha som unntak å ikke ha apokope i jamvektsord.

Eksempler på dette er at de yngre jentene sier *vær* 'være', *jør* 'gjøre' og *fær* 'dra/fare' som apokoperte former i stedet for med *a*-ending. Overgangen til å bruke mer apokope i infinitiv kan altså forklares med utjevning, ved at språktrekkene med lite utbredelse forsvinner og erstattes av språktrekk med mer utbredelse (Nesse, 2008, s. 16;

Neteland, 2013, s. 86). I dette tilfellet kan altså utjevningen handle om at a-enderinger i infinitiv er mindre utbredt enn apokope i infinitiv, noe som kan være en årsak til at flere bruker apokoperte former i infinitiv.

7.1.2 Tradisjonelle dialekttrekk i endring

I motsetning til tjukk / og apokope som har holdt seg stabile, viser resultatene i kapittel 6 at nektingsadverbet *ikkje* og palatalisering er de dialekttrekkene som har holdt seg dårligst i kristiansundsdialogen. Begge dialekttrekkene ser ut til å holde seg relativt stabile blant de eldre og voksne informantene. De eldre kvinnene har totalt 93,5% belegg på palatalisering og 100% belegg på nektingsadverbet *ikkje*. De eldre mennene har 95,9% belegg på palatalisering og 99% belegg på *ikkje*. De voksne kvinnene har 92% belegg på palatalisering og 100% belegg på *ikkje*, mens de voksne mennene har 97,2% belegg på palatalisering og 100% belegg på apokope.

Basert på dette, kan man altså si at de tradisjonelle dialekttrekkene palatalisering og *ikkje* har holdt seg godt blant disse informantgruppene. De større endringene finner vi derimot blant de yngre informantene, der de yngre jentene har 7,9% belegg på palatalisering og 0% belegg på *ikkje*, mens de yngre mennene har 19,8% belegg på palatalisering og 24,6% belegg på *ikkje*.

I og med at palatalisering er et dialekttrekk som er på vei bort blant de yngre informantene, mens det holder seg godt blant de voksne og de eldre informantene, er det mulig å peke på ytre faktorer for språkendring. Som jeg var inne på i kapittel 4.2.2, har samfunnet utviklet seg i senere tid. Den største forskjellen på samfunnet i dag og samfunnet da de voksne og eldre informantene var unge, er globaliseringen og at vi er mer mobile. Den voksne informantgruppen er oppvokst med lineær TV og bare NRK, mens de unge i dagens samfunn har tilgang til andre globale kanaler, som for eksempel Netflix. I de siste årene har vi også fått tilgang til sosiale medier der vi kan kommunisere med andre. Dagens unge er også mer mobile enn det den voksne og eldre generasjonen var da de var unge. I dagens samfunn reiser vi for eksempel mer enn det den eldre og voksne generasjonen gjorde da de var unge.

Alle disse ytre faktorene kan ha påvirkning på hvordan vi snakker. Det kan også ha en sammenheng med de indre faktorene og hvordan de unge systematiserer språket sitt, som jeg presenterte i kapittel 4.2.1. Det at de unge i dagens samfunn muligens har blitt påvirket av andre faktorer, kan ha bidratt til at de i språkinnlæringen har systematisert språket sitt annerledes enn de voksne og de eldre informantene. De voksne har vokst opp med NRK, som var preget av mye østlandsk bokmål, men etter hvert mer dialektbruk. De unge har vokst opp med mange kanaler. Brynjulfsen (2023, s. 109) viser for eksempel til at dubbing av programmer for alderen 10-12 år er mer preget av østlandsk hos Disney+, mens NRK har noe mer dialektbruk. Det at mange tv-programmer er preget av østlandsk kan ha hatt en påvirkning på at det er betydelig mindre palatalisering blant de yngre informantene enn de voksne og de eldre.

Når det gjelder nektingsadverbet *ikkje*, ser vi også at dette er et dialekttrekk som holder seg stabilt blant de eldre og de yngre informantene, men at det har skjedd en endring blant de yngre informantene. De yngre informantene har flest belegg på nektingsadverbsformen *ikke*. En årsak til dette kan for eksempel være påvirkning av skriftspråket. Dette kan ha en sammenheng med at unge i dag trolig har en annen holdning til skriftspråket enn det tidligere generasjoner har hatt. En årsak til dette kan være at unge i dag går flere år på skolen enn det tidligere generasjoner har gjort.

Samtidig har Kristiansund bokmål som hovedmål, og det er hovedmål som har vært det dominerende skriftspråket i kommunen. Møre og Romsdal fylkeskommune har derimot nynorsk som hovedmål. Det samme gjelder flere av nabokommunene, som for eksempel Tingvoll og Aure. Overgangen fra *ikkje* til *ikke* kan derfor ses som naturlig, fordi palatalisering av *k* i innlyd, som i ordene *lykkje* 'lykke' og *stykkje* 'stykke' ikke er vanlig i andre ord i kristiansunds-dialekten. Ellers er dette en utvikling som skjer i mange byer, og det kan være et tegn på urbanitet å unngå palatalisering av *k* i innlyd. Overgangen fra *ikkje* til *ikke* kan også være knyttet til analogi, fordi *ikke* er mer produktiv enn *ikkje*.

Andre årsaker til at de yngre informantene har flest belegg på *ikke* kan være påvirkningen fra andre dialekter og prestisje. Det er en utbredt oppfatning at språkendringer sprer seg fra sentrum til sentrum. Dette kan knyttes til bølgemodellen, som jeg omtalte i kapittel 4.2.6. Bølgemodellen kan bygges ut til et hierarki som viser

et dominansforholdene. Et eksempel på et slikt sentrumshierarki kan være at man finner Oslo øverst i hierarkiet. Videre kommer Trondheim, og deretter finner vi Kristiansund. Under Kristiansund igjen finner vi for eksempel Sunndalsøra. I tråd med bølgemodellen (se kapittel 4.2.6), kan landsdelene og mindre steder vise samme utviklingstendenser (Sandøy, 2008, s. 223). Dette beskriver altså hvordan Kristiansund kan påvirkes av andre sentrumsdialekter.

Oslodialekten har nektingsadverbsformen *ikke*, og det kan være en mulighet for at de unge kristiansunderne har blitt påvirket av dette, ettersom at man ofte hører østlandsk i media. Oslodialekten er også knyttet til prestisje, noe de unge informantene kan bli påvirket av. Dette kan knyttes til spredningsmodellen Nesse og Sollid (2010, s. 144) beskriver som urban regional diffusjon. Nektingsadverbsvarianten *ikke* har fått fotfeste i bymål og bygdemål på Østlandet, før det har spredt seg til det trønderske dialektområdet. Dette bekrefter både tidligere forskning på trondheimdialekten og tingvollidialekten, samt min undersøkelse av kristiansundsdiakten.

Som jeg også var inne på tidligere i dette kapittelet, kan trondheimsdialekten også ha påvirkning på kristiansundsdiakten, ettersom at det er det største bymålet i regionen. I Trondheimsdialekten har nektingsadverbet *ikke* blitt realisert som *ic`ikke´*, mens varianten *ikke* i senere tid har blitt brukt i trykksterk posisjon. Hårstad sine undersøkelser av trondheimsdialekten viser at halvparten av informantene hans bruker *ikke* i mer enn hver fjerde nektning (Hårstad, 2010, s. 209). Dette kan også ha en stor betydning for at de unge kristiansunderne i stor grad bruker nektingsadverbsformen *ikke*. Det faktum at informantene blir påvirket av både oslodialekten og trondheimsdialekten, der man i større grad en tidligere bruker *ikke*, kan ha stor betydning for at varianten *ikkje* er et dialekttrekk som er på vei bort blant de yngre informantene.

7.2 Betydning av de sosiale variablene

7.2.1 Alder

I og med at det finnes beskrivelser av kristiansundsdiakten fra starten av 1900-tallet, er det mulig å undersøke om det har skjedd en endring i dialekten fra starten av 1900-tallet og fram til den eldre generasjonen. Beskrivelsene til Hoel (1915, s. 5) og Handagard (1901) viser at kristiansundsdiakten hadde *a*-ending etter kort forrige stavelse, men apokope etter lang forrige stavelse. Hoel beskrev at allerede på denne tiden var det mange som hadde apokope i alle endelser av verb i infinitiv. Det ser med andre ord ikke ut til at det har skjedd en endring i apokope i infinitiv mellom beskrivelsene fra starten av 1900-tallet og fram til den eldre generasjonen. Disse informantene har stort sett apokope i infinitiv, med unntak av noen verb med kort forrige stavelse, der de har *a*-ending.

Beskrivelsene til Hoel (1915, s. 35) og Handagard (1901 s. 101) viste at det i Kristiansund var vanlig med tjukk *l* for gammelnorsk *l*. Dette er et trekk som har holdt seg godt, i og med at de fleste informantene har 100% treff på tjukk *l* av *l*. Handagard (1901. s. 101) beskrev at kristiansundsdiakten på denne tiden i enkelte tilfeller hadde tjukk *l* for *rd*. Dette ser derimot ut til å ha endret seg fra starten av 1900-tallet og til den eldre generasjonen, ettersom at ingen av informantene har belegg på tjukk *l* for *rd*.

Handagaard (1901, s. 102) beskriver at kristiansundsdiakten hadde palatalisering på starten av 1900-tallet. Dette er noe som har holdt seg stabilt fram til den eldre generasjonen, ettersom at de eldre mennene har 95,9% belegg på palatalisering og de eldre kvinnene har 93,5% belegg på palatalisering.

Totalt sett, så ser det ikke ut til at det har skjedd store endringer i kristiansundsdiakten mellom 1900-tallet og de eldre informantene, som alle er født mellom 1945 og 1956. Den største forskjellen er at man i kristiansundsdiakten i dag ikke finner noen belegg på tjukk *l* av *rd*. Ellers ser det ut som at de andre tradisjonelle dialekttrekkene har holdt seg stabile fram til den eldre generasjonen.

Det ser derimot ut til at det har skjedd større endringer mellom de voksne og de yngre informantene. Som vi så i kapittel 6, var det relativt store forskjeller mellom de ulike informantgruppene når det gjaldt alder. Dette gjelder særlig palatalisering og nektingsadvebet *ikkje*, som jeg diskuterte i kapittel 6.1.2 at er de dialekttrekkene som holder seg dårligst i kristiansundsdiakten, basert på resultatene fra min undersøkelse. Dette tyder på at den sosiale variabelen alder har betydning når det gjelder utviklingen av kristiansundsdiakten.

Sjekkeland (2010, s. 25) hevder at man kan peke på «mangelfull overføring av dialektal kompetanse» som forklaring på språkforskjeller mellom generasjoner, og han peker på at årsaken til dette kan være at barn er mer sammen med andre barn enn med andre voksne (Sjekkeland, 2010, s. 25). I mediedebatten om foreldreskap i dag er det derimot mye som tyder på at foreldre aldri har hatt så tette bånd til barn og tenåringer som nå. For å nyansere påstanden til Sjekkeland (2010, s. 25), vil jeg heller påstå at det sosiale nettverk kan være en forklaring på språkendring. Menneskene vi omgås kan altså ha betydning for hvordan språket utvikler seg. Som vi så i kapittel 4.3.2, så binder vi mennesker oss til sosiale grupper. Nettverkene gjenspeiler forholdene vi mennesker har til hverandre (Sandøy & Nesse, 2016, s. 46). Derfor kan nettverk spille en rolle for hvordan språket endrer seg. Ettersom at de unge som regel omgås andre unge mennesker, kan dette ha en påvirkning på talemålet deres.

Språkforskjellene minker jo lenger opp i klassene elevene kommer, men ved overgang til videregående skole kommer prestisjenormen med trekk fra standardspråket mer til syne igjen (Sandøy, 1996, s. 109; Sjekkeland, 2010, s. 25). Dette stemmer med resultatene fra mine undersøkelser, der det viser seg at de yngre informantene i relativt stor grad bruker nektingsadverbsvarianten *ikke*, og prosentandelen belegg på palatalisering er betydelig mindre enn blant de voksne og de eldre informantene. Bruken av de tradisjonelle dialektvariantene øker igjen i de eldre aldersgruppene (Sandøy, 1996, s. 110). En årsak til dette kan være at variantene blir solidaritetsformer ungdommene imellom, og de velger både noen moderne og noen tradisjonelle former.

Når det gjelder hvilke tradisjonelle dialekttrekk som holder seg stabile og ikke blant de yngre informantene, er det også noen individuelle forskjeller mellom de to informantene i hver celle i tabellen. Vi ser blant annet at blant de yngre kvinnene at

tjukk / og apokope holder seg stabilt, men når det gjelder palatalisering og nektingsadverb, har de gått over til varianter som ikke har tradisjon i kristiansundsdiakten. Vi finner også noe individuell variasjon hos de yngre mennene.

Tjukk / holder seg stabilt blant de yngre mennene. Jeg vil også påstå at apokope er et dialekttrekk som holder seg relativt stabilt hos de yngre mennene. De er den informantgruppen med lavest prosentandel belegg på apokope med 67,8%, men samtidig er de fleste beleggene uten apokope verb som tradisjonelt sett har hatt *a*-ending, fordi de har kort vokal i forrige stavelse. De yngre mennene har litt høyere prosentandel med belegg på palatalisering og nektingsadverb enn de yngre kvinnene med 19,8% og 24,6%, mot de yngre kvinnenenes 7,9% og 0% belegg. I og med at prosentandelen er såpass lav, så vil jeg likevel påstå at disse dialekttrekkene er på vei bort også blant de yngre mennene.

Som nevnt i kapittel 4.4.2, så river ungdommer seg mer løs fra normene hjemmefra, og i ungdomsmiljøet er det strengere krav til tilpasning og homogenitet (Sandøy, 1996, s. 110). Dette kan også ha en sammenheng med de individuelle variasjonene blant de yngre informantene. Denne informantgruppen er i en alder der de både vil løsrive seg fra foreldrene og samtidig passe inn blant andre ungdommer. Dialekten deres kan derfor ses som et slags kompromiss mellom språket som snakkes hjemme og det de oppfatter som storsamfunnets prestisjespråk.

Med tanke på at de voksne og eldre informantgruppene har holdt på de tradisjonelle dialekttrekkene, kan det også tenkes at foreldrene til de yngre informantene snakker tradisjonell kristiansundsdiakten. Samtidig kan det tenkes at de yngre informantene ønsker å passe inn blant andre ungdommer på deres alder, som, særlig hvis de har foreldre med annen dialektbakgrunn, sannsynligvis har et talemål som i større grad er preget av prestisje og tilpasninger til andre talemål enn kristiansundsdiakten. Det at mange ungdommer befinner seg i slike situasjoner, kan ha ført til at noen tradisjonelle dialekttrekk holder seg godt, mens andre er på vei bort.

7.2.2 Kjønn

Kjønn er en annen sosial variabel som kan ha betydning for hvordan dialekten i Kristiansund har utviklet seg. Som vi så i kapittel 4.4.1, så har kvinner tradisjonelt hatt talemål som har vært mer preget av prestisjeformer enn menn.

Sandøy (1996, s. 107) viser til at det er mindre forskjeller mellom kjønnene blant de yngre. I og med at undersøkelsene Sandøy (1996) viser til er såpass gamle, kan dette også stemme med mine undersøkelser, i den forstad at den voksne informantgruppen var unge på den tiden. Som vi så i kapittel 6, var det mindre forskjeller mellom kjønnene i den voksne informantgruppen enn den yngre informantgruppen. Dette kan altså stemme med resultatene Sandøy (1996, s. 107) refererer til, fordi forskjellene mellom kjønnene er mindre i den voksne informantgruppen enn den unge informantgruppen.

Når det kommer til palatalisering er det 2,4 prosentpoeng forskjell mellom kjønnene i den eldre aldersgruppen. Det er 5,2 prosentpoeng forskjell i den voksne aldersgruppen, mens det er 11,9 prosentpoeng forskjell mellom kjønnene i den yngre aldersgruppen. I alle aldersgruppene er det mennene som har flest belegg på palatalisering.

Når det gjelder nektingsadverbet er det også størst forskjell mellom kjønnene i den yngre aldersgruppen, der det er 1 prosentpoeng forskjell mellom de eldre informantene og ingen forskjell blant de voksne informantene. Blant de yngre informantene finner vi derimot 24,6 prosentpoeng forskjell mellom kjønnene. I likhet med palatalisering, er det også i dette tilfellet mennene som har størst belegg på den tradisjonelle varianten.

Vi ser også de samme tendensene til forskjeller mellom kjønnene i resultatet fra apokope. Også her er det størst forskjell mellom kjønnene i den yngre aldersgruppen, der det er 32,2 prosentpoeng som skiller kjønnene. Det var 11,7 prosentpoeng som skilte mennene og kvinnene i den voksne gruppen. Både blant de yngre og de voksne informantene har det vært kvinnene som har hatt høyest prosentandel med belegg på apokope. Blant de eldre informantene var det 3,2 prosentpoeng som skilte kjønnene. Her var det derimot mennene som hadde høyest prosentandel belegg på apokope.

Hvis vi ser på den språklige variabelen tjukk /, er det også størst forskjell i prosentpoeng mellom kjønnene blant de yngre informantene, der det var 5,1 prosentpoeng forskjell. Blant de eldre informantene var det 2,7 prosentpoeng som skilte kjønnene. Både blant de eldre og de yngre informantene var det kvinnene som hadde høyest prosentandel treff på tjukk /. Blant de voksne var det bare 0,6 prosentpoeng som skilte kvinnene og mennene, men i denne aldersgruppen var det mennene som hadde høyest prosentandel med belegg på tjukk /. Det er altså størst forskjell mellom kjønnene i den yngre aldersgruppen, både når det gjelder tjukk / og alle de andre språklige variablene.

Som vi har sett ovenfor, er det mennene som har flest treff på de tradisjonelle dialektvariantene både når det gjelder palatalisering og nektingsadverbet *ikkje*. Dette stemmer overens med det Sandøy (1996, s. 106) skriver om at menn bruker flere tradisjonelle dialekttrekk enn kvinner. Dette skillet mellom kjønnene ser altså ut til å holde seg stabilt når det gjelder de tradisjonelle dialekttrekkene palatalisering og nektingsadverbet *ikkje*.

Når det gjelder tjukk / og apokope, viser resultatene i kapittel 6.3 og 6.4 at kvinnene har høyere prosentandel belegg på disse dialekttrekkene enn menn. Sandøy (1996, s. 106) og Sjøkeland (2010, s. 28) viser til at kvinner tradisjonelt har brukt flere prestisjeformer enn menn. Det at kvinnene har høyere prosentandel belegg på tjukk / enn mennene kan knyttes til prestisje i oslodialekten. Trondheimsdialekten kan knyttes til prestisje, fordi det er det største bymålet i det trønderske dialektområdet.

Resultatene fra kapittel 6.4 om apokope viser tendenser til forenkling i kristiansundsdialekten på grunn av bortfall av apokoperegelen. De yngre informantene, særlig kvinnene, har en høyere andel med belegg på apokope enn de voksne og eldre informantene. Dette kan altså skyldes forenkling, fordi det kan oppleves som enklere med bortfall av ending, i stedet for å også bruke jamvektsformer. De unge kvinnene beholder apokope, som er et tradisjonelt dialekttrekk ved kristiansundsdialekten, men de har en høyere andel belegg på apokope enn de eldre og de voksne, noe som kan skyldes påvirkning fra trondheimsmålet. Denne forenklingen kan altså være et kompromiss mellom det tradisjonelle og det urbane.

For å oppsummere, er det mulig å hevde at den sosiale variabelen kjønn har betydning for dialektutviklingen i kristiansundsdialekten, ettersom at resultatene viser at menn bruker tradisjonelle dialekttrekk i større grad enn kvinner, samt at kvinner ser ut til å bruke flere prestisjevarianter enn menn.

7.2.3 Tydeligheten av de sosiale variablene

Resultatene i kapittel 6 viser at det kan være gode grunner til å se de sosiale variablene kjønn og alder i sammenheng. Bruk av tradisjonelle dialekttrekk i kristiansundsdialekten henger sammen med både alder og kjønn, ettersom at resultatene viste at bruken av de tradisjonelle dialekttrekkene var lavest blant de yngste informantene, og kvinnene brukte tradisjonelle dialekttrekk i mindre grad enn menn. Det at bruken av tradisjonelle dialekttrekk er på vei bort blant unge, er noe vi har sett i flere andre undersøkelser (Stomsvik, 2018; Beinset, 2021; Hårstad, 2010).

Dette er også tilfellet i kristiansundsdialekten. Samtidig viser resultatene at kvinner bruker færre tradisjonelle dialekttrekk enn menn, og dette ser vi spesielt hos de yngre kvinnene. Forskjellen i dialektbruken er ikke så stor blant de eldre og voksne informantene, men blant de unge ser vi en tydelig forskjell mellom kjønnene i bruk av palatalisering, nektingsadverbet *ikkje* og apokope. Dette er spesielt interessant siden Sandøy (1996, s. 107) viste til at det var mindre forskjeller mellom kjønnene blant de yngre på denne tiden. Mine undersøkelser viser derimot at forskjellene mellom kjønnene er størst blant de yngste informantene.

7.3 Sammenligning med andre dialekter i regionen

Det er flere likhetstrekk med utviklingen av kristiansundsdialekten og andre dialekter i regionen. Vi kan først og fremst peke på likheter med trondheimsdialekten. Undersøkelsene til Hårstad av trondheimsmålet viser at palatalisering er på vei bort og at det tradisjonelle nektingsadverbet er på vei til å bli erstattet av *ikke*. De samme tendensene ser vi også i kristiansundsdialekten. Hårstad (2010, s. 336) peker særlig på påvirkning fra standardtalemålet som en forklaringsfaktor. Som vi har vært inne på, kan standardtalemål og prestisje også ha påvirkning på utviklingen av

kristiansundsdiakten. Samtidig kan nettopp utviklingen i trondheimsmålet også ha påvirkning på kristiansundsdiakten, ettersom at bymålene kan ta opp former som er samlende for landsdelen (Dalen, 1972, s. 33). Fordi trondheimsmålet er det største bymålet i regionen, kan det ha påvirkning i form av at andre bymål, som kristiansundsmålet, blir påvirket av utviklingen i trondheimsmålet.

Det kan også spille inn at mange fra de mindre stedene i det trønderske dialektområdet drar til Trondheim for å studere og arbeide, og på den måten har en påvirkningsmulighet på «storbydiakten». I en regionaliseringsprosess kan flere dialekter påvirke hverandre, og resultatet blir en utjevnet dialekt.

Masteroppgaven til Stomsvik (2018) om tingvolldiakten viste at det var stor språklig variasjon mellom informantene når det gjaldt nektingsadverbet, og at variasjon mellom *ikke* og *ikkje* er en endring som har skjedd relativt nylig. Det samme gjelder palatalisering. Disse endringene har en sammenheng med resultatene fra min undersøkelse, noe som gir mening fordi Stomsvik hevder at Kristiansund er et av dialektområdene som har størst påvirkning på tingvolldiakten. Urbaniseringen kan for eksempel ha bidratt til at skillet mellom by og bygd har blitt mindre tydelig (Nesse, 2008, s. 16; Hårstad & Opsahl, 2013, s. 19). Folk fra Tingvoll kan for eksempel ha hyppig kontakt med bymålet i Kristiansund, i og med at det bare er en times kjøretur unna. Det finnes tendenser til at en del lokale språktrekk forsvinner, og at former som blir brukt i overlokale eller regionale dialekter vinner terreng. Varianter som blir brukt i kristiansundsdiakten kan med andre ord påvirke for eksempel tingvolldiakten.

Undersøkelsene fra masteroppgaven til Beinset (2021) om moldediakten viser også at færre sier *ikkje* og at det blir vanligere å si *ikke*, noe som er i tråd med utviklingen i kristiansundsdiakten. Det var flest menn som brukte varianten *ikkje*. Det at menn bruker mer tradisjonelle former er også noe jeg fant i mine undersøkelser av kristiansundsdiakten. Dette gjaldt alle de språklige variablene, bortsett fra tjukk *l*. Det kan altså tyde på at det at menn bruker flere tradisjonsvarianter enn kvinner er vanlig i bydialektene.

Totalt sett ser det ut til at kristiansundsdiakten er del av en utvikling i retning et trøndersk regionalmål, særlig knyttet til byene. Ut fra denne undersøkelsen ser endringen ut til å være kommet lengst hos de unge kvinnene.

8. Avslutning

8.1 Konklusjon

Resultatene fra denne undersøkelsen viser at språkendringer er komplekse. For å kunne forklare språkendringene i Kristiansund, er det relevant å se på teori om bymål, indre og ytre faktorer, samt teori om spredning for å kunne beskrive språkendring. Ut ifra resultatene i denne undersøkelsen, ser det ut til at kristiansundsidaletken utvikler seg i retning av et trøndersk regionalmål. Grunnen til dette kan for eksempel være at det har skjedd en endring mellom de voksne og yngre informantene, blant annet ved at forenkling og utjevning kjennetegner dialekten til de yngre informantene. Resultatene viser for eksempel en økning i bruk av apokope blant de unge. Undersøkelsene viser også at de tradisjonelle dialekttrekkene palatalisering og nektingsadverbet *ikkje* er på vei bort blant de unge informantene.

Det kan det også diskuteres om ytre faktorer som globalisering og standardspråk har hatt en påvirkning på dialekten, på grunn av overgang fra nektingsadverbsvarianten *ikkje* til *ikke*, og fordi tjukk / har holdt seg stabil blant alle informantene. Denne utviklingen tyder altså på at sentrumshierarkiet kan ha betydning for utviklingen av kristiansundsidaletken, særlig fordi den utvikler seg i form av et trøndersk regionalmål.

Undersøkelsen viser også at de sosiale variablene alder og kjønn ser ut til å ha en forklaringsverdi for utviklingen av kristiansundsidaletken. Det kommer tydelig fram i resultatene fra undersøkelsen at de største endringene har nådd de unge informantene. Resultatene viser også at kvinnene bruker færre tradisjonsvarianter enn menn. For å konkludere, ser det altså til at endringene har kommet lengst hos de unge kvinnene.

8.2 Veien videre

I denne undersøkelsen har jeg tatt for meg dialektendringer og faktisk språkbruk. I tillegg har jeg forsøkt å beskrive dialektendringene. I en fremtidig undersøkelse kan det derfor være interessant å se på informantenes holdninger til

kristiansundsdiakten, for å kunne bidra til å forklare hvorfor endringene faktisk har skjedd. Det kan også være interessant å undersøke andre språklige variabler for å få et enda tydeligere innblikk i endringer i kristiansundsdiakten, for eksempel når det gjelder hvilke språktrekk som endres, og hvilke som er stabile.

Litteraturliste

- Akselberg, G. (1997). Kvalitativ eller kvantitativ sosiolingvistikk? I J. Bondevik, G. Kristoffersen, O. Nes, H. Sandøy (Red.), *Språket er målet. Festskrift til Egil Pettersen*, s. 23-34. Alma Mater Forlag.
- Akselberg, G. (2000). Språkleg regionalisering: *Målbryting – skrifter frå prosjektet Talemålsendring i Noreg – nr. 4*. Nordisk institutt, Universitetet i Bergen.
- Akselberg, G. (2008). Talevariasjon i Noreg. I B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røyneland & H. Sandøy (Red.), *Språkmøte: Innføring i sosiolingvistikk* (s. 149-166). Cappelen akademisk forlag.
- Bane NOR Eiendom. (u. å.). *Campus Kristiansund*.
<https://www.banenoreiendom.no/vare-prosjekter/campus-kristiansund/>
- Beinset, S. V. (2021). *Variasjon i moldedialekten*. [Masteroppgave, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet]. NTNU Open.
<https://hdl.handle.net/11250/2781942>
- Brynjulvsen, I. M D. (2023). *En sosiolingvistisk undersøkelse av talemålsvariasjon som uttrykk for språkholdninger i dubbede TV-program hos NRK og Disney* [Masteroppgave, Universitetet i Bergen]. BORA.
<https://hdl.handle.net/11250/3071010>
- Bugge, E. (2020). Sosiolingvistisk undersøkelse av talemålsvariasjon og dialektendring. I R. Neteland & L. I. Aa (Red.), *Master i norsk – metodeboka 2* (s. 216-230). Universitetsforlaget.
- Christiansen, H. (1948). *Norske dialekter – Innføring i almen norsk fonologi og dialektologi*. Tanum.
- Christoffersen, L. & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Abstrakt forlag.
- Dalen, A. (1972). Trøndermåla. I A. Dalen & O. Stemshaug (Red.), *Trøndermål – språkarv og språkforhold i Trøndelag og på Nordmøre* (s. 9-41). Det Norske Samlaget.
- Fintoft, K. & Mjaavatn, P. E. (1980). *Språksosiologiske forhold i Trondheim bymål*. Tapir forlag.
- Handagard, I. (1901). Er folkemaålet i byarne gode norske maalføre? – Fosnamaalet. Eit norskt bymaal. *Syn & Segn*, (7), s. 97-110.
- Hansen, E., Hoel, T., Jahr, E. H., Rekdal, O. & Wiggen, G. (1978). *Oslomål: prosjektbeskrivelse og syntaktisk analyse av oslomålet med henblikk på sosiale skilnader* (Talemålsundersøkelsen i Oslo (TAUS), nr. 6). Novus forlag.

- Hernes, R. (2006). *Talemål i endring? Ein longitudinell studie av talemålsutvikling og språkleg røyndomsoppfatning hjå ungdommar i Os*. [Doktorgradsavhandling, Universitetet i Bergen]. BORA. <https://hdl.handle.net/1956/1927>
- Hoel, I. (1915). Kristiansundsmaalet. I M. Olsen (Red.), *Maal og Minne: Norske studier*, (s. 1-63). Bymaals-laget forlag.
- Hånde, H. K. S. (2024, 6. februar). *Den polykrome by*. Kristiansund kommune. <https://www.kristiansund.kommune.no/tjenester/plan-bygg-og-eiendom/den-polykrome-by/>
- Hårstad, S. (2008). Kva skjer i dag? I A. Dalen, J. R. Hagland, H. Rydving & O. Stemshaug (Red.), *Trøndersk språkhistorie: Språkforhold i ein region* (s. 399-424). Tapir Akademisk Forlag.
- Hårstad, S. (2010). *Unge språkbrukere i gammel by: En sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Trondheim*. [Doktorgradsavhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet]. NTNU Open. https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/243705/359563_FULLTEXT01.pdf?sequence=1
- Hårstad, S. & Opsahl, T. (2013). *Språk i byen: utviklingslinjer i urbane språkmiljøer i Norge*. Fagbokforlaget.
- Hårstad, S., Lohndal, T. & Mæhlum, B. (2017). *Innganger til språkvitenskap: Teori, metode og faghistorie*. Cappelen Damm Akademisk.
- Iversen, A. B. (2011). Kvalitative og kvantitative metoder – et kontinuum? *Sosiologisk tidsskrift*, 19(11), s. 175-183. <https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/ISSN1504-2928-2011-02-04>
- Jenstad, T. E. (1983). *Eit nytt sentrumsmål veks fram – drag frå talemålet til ungdom på Sunndalsøra*. Tapir forlag.
- Labov, W. (1972). Some principles of linguistic methodology. *Language in Society*, 1(1), s. 97-120.
- Labov, W. (2001). *Principles of Linguistic Change – Social factors* (2. utg). Blackwell Publishers.
- Losnegård, G. (2023, 8.mars). *Idar Handagard*. I Store Norske Leksikon. Hentet [8. mai] fra: https://snl.no/ldar_Handagard
- Lund, M. (2019). *Talemålsvariasjon på Vest-Karmøy*. [Masteroppgave, Universitetet i Bergen]. BORA. <https://hdl.handle.net/1956/19938>
- Meland, T. (2018, 13.september). *Vestbase*. Industriminne Draugen, Norsk Oljemuseum. Hentet [8. mai] fra: <https://draugen.industriminne.no/nb/2018/09/13/vestbase/>

- Milroy, L. (1980). *Language in Society 2: Language and Social Networks*. Basil Blackwell.
- Mæhlum, B. & Røyneland, U. (2012). *Det norske dialektlandskapet: Innføring i studiet av dialekter*. Cappelen Damm Akademisk.
- NESH. (2021). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Oslo. De nasjonale forskningsetiske komiteer.
- Nesse, A. (2008). *Bydialekt, Riksmål og Identitet – Sett fra Bodø*. Novus forlag.
- Nesse, A. & Sollid, H. (2010). Nordnorske bymål i et komparativt perspektiv. *Maal og Minne*, (1), s. 139-160.
- Neteland R. (2013). Industristedstalemål og dialektendring. *Norsk lingvistisk tidsskrift*, (31), s. 76-97.
- Neteland, R. (2014). Innflyttertalemåls innvirkning på talemåls-endringer i industristeder. *Maal Og Minne*, 106(1). Hentet fra <https://www.ojs.novus.no/index.php/MOM/article/view/224>.
- Neteland, R. & Bugge, E. (2015). Språkendringer de siste to hundreåra i byer og på industristeder. I H. Sandøy (Red.), *Talemål etter 1800: Norsk i jamføring med andre nordiske språk* (s. 301-333). Novus forlag.
- Normoria Eiendom AS. (u. å.). *Vi bygger Normoria – kulturhuset i Kristiansund*. <https://normoria.no>
- Papazian, E. (2012). Norge – riket uten rikstalemål? *Norsk lingvistisk tidsskrift*, 30(1), s. 50-115.
- Sandøy H. & Nesse, A. (2016). Del 2: Prosessen. I H. Sandøy (Red.), *Norsk språkhistorie – Mønster* (bind I, s. 44-55). Novus forlag.
- Sandøy, H. (2008). Kontakt og spreiring. I B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røyneland & H. Sandøy (Red.), *Språkmøte: Innføring i sosiolingvistikk* (s. 221-240). Cappelen akademisk forlag.
- Sandøy, H. & Nesse, A. (2016). Del 1: Språk og endring. I H. Sandøy (Red.), *Norsk språkhistorie – Mønster* (bind I, s. 33-40). Novus forlag.
- Sjekkeland, M. (2010). *Dialektlandet*. Portal forlag.
- Wikipedia. (2024, 6. mai). *Kristiansund*. Wikipedia. Hentet [8. mai] fra: <https://no.wikipedia.org/wiki/Kristiansund>
- Sandøy H. (2014). Språkendring. I B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røyneland & H. Sandøy (Red.), *Språkmøte – innføring i sosiolingvistikk* (2. utg., s. 195-220). Cappelen Damm Akademisk.

- Sandøy, H. (1983). Talemål hos ungdom i Bergen. *Prosjektet «Talemål hos ungdom i Bergen» 1(83)*, s. 2-85. Nordisk institutt, Universitetet i Bergen.
- Sandøy, H. (1996). *Talemål* (2. utg.). Novus forlag.
- Sjekkeland, M. (1997). *Dei norske dialektane – tradisjonelle særdrag i jamføring med skriftmåla*. Høyskoleforlaget.
- Statistisk sentralbyrå. (2023). *Kristiansund (Møre og Romsdal). Befolkning*. [Statistikk]. <https://www.ssb.no/kommunefakta/kristiansund>. (Hentet 1. mai 2024).
- Stokkan, J., Thorsnæs, G., Een de Amoriza, S. & Tennøy, P.M. (2023, 22.juni). *Kristiansund*. I Store Norske Leksikon. Hentet (7. mai) fra: <https://snl.no/Kristiansund>
- Stomsvik, A. E. (2018). «*Dæm alljer gamLaste dæm preka værtfallj bræiar ennj ka e jær*» - en sosiolingvistisk studie av talemålet til ungdom i Tingvoll: En sosiolingvistisk studie av talemålet til ungdom i Tingvoll [Masteroppgave, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet]. NTNU Open. <http://hdl.handle.net/11250/2563814>
- Sætre, S. (2022). *Ei sosiolingvistisk samanlikning av to språktrekk i endring: Realisasjon av ´det´ og ´r´ i ei bygd i Nordhordland* [Masteroppgave, Universitetet i Bergen]. BORA. <https://hdl.handle.net/11250/2997784>
- Trudgill, P. (1986). *Dialects in Contact*. Basil Blackwell.

Vedlegg

Til sensorene er et eksempel på transkripsjon også vedlagt. På grunn av omfanget på transkripsjonene, valgte jeg å legge ved transkripsjon av ett av intervjuene som eksempel. Dette vedlegget (vedlegg 3) er ikke inkludert i den offentlige versjonen av masteroppgaven på grunn av personvern hensyn.

Vedlegg 1: intervjuguider

Vedlegg 2: informasjonsskriv med samtykkeskjema

Vedlegg 1: Intervjuguide

Intervjuguide yngre

Bakgrunnsopplysninger:

- Hvor gammel er du?
- Hvilken linje og årstrinn går du?
- Har du bodd i Kristiansund hele livet?
- Hvilken bydel bor du i?
- Kommer foreldrene dine fra Kristiansund?
- Kan du fortelle litt om deg selv?
 - o Har du noen fritidsinteresser eller hobbyer?
 - o Hvilken barne- og ungdomsskole har du gått på? Har du noen gode minner fra denne tiden?
 - o Hvilket fag liker du best på skolen og hvorfor?

Framtidsplaner:

- Hva tenker du å gjøre etter at du er ferdig på VGS?
- Har du lyst til å bosette deg i Kristiansund i framtiden? Hvorfor/hvorfor ikke?
 - o Hva skal til for at du flytter tilbake til Kristiansund etter eventuelle studier?
 - o Hva tenker du bør gjøres for å få flere unge til å bosette seg i Kristiansund?

- Hva tror du Campus har å si for tilflyttingen til Kristiansund?
- Hvilken påvirkning tror du plassering av sykehuset har for tilflytting til Kristiansund?

Om Kristiansund:

- Hvordan er det å bo i Kristiansund?
 - Hva liker du mest?
 - Hva liker du minst?
 - Er det noe du savner?
- Hva synes du om å vokse opp i Kristiansund?
- Hva synes du om fritidstilbudene i Kristiansund?
 - Hvordan kan fritidstilbudene for unge bli bedre?

Aktuelle saker:

- Hva tenker du om dagens skolesystem?
 - Er det noe du mener bør endres? F.eks fraværsgrense, karakterer, nynorsk osv.
- Hva synes du om kollektivtilbudet i Kristiansund?
- Hva tenker du om ny innfartsvei til Kristiansund og bompenger?
- Opplever du klespress her på skolen?
 - Hvor fort opplever du at motetrendene fra storbyene kommer hit?
- Har du vært på en reise som har gitt deg gode minner? Kan du fortelle om denne reisen?
- Har du noen planer for høstferien?

Vedlegg 2: Samtykkeskjema

Beskrivelse av prosjektet:

Formålet med masteroppgaven er å gjøre en sosiolingvistisk undersøkelse av talemålet i Kristiansund, med fokus på dialektutvikling. I studien skal jeg undersøke om det er forskjeller i talemålet til de ulike aldersgruppene som skal intervjues. Deltakelsen i denne studien innebærer et 20-30 minutter langt intervju mellom informant og intervjuer. Intervjuet er anonymt, og vil bli tatt opp på lydbånd.

Frivillig deltakelse:

Det er frivillig å delta i denne studien. Du kan trekke deg når som helst uten å oppgi årsak. Du kan også trekke tilbake informasjon du ha gitt i intervjuet. Alle opplysninger om deg vil anonymiseres dersom du velger å trekke deg.

Anonymitet:

Alle personopplysninger behandles konfidensielt. Intervjuene foreligger på opptak, og innholdet vil bli transkribert direkte fra opptaker. Personopplysninger og innhold i intervjuet vil oppbevares adskilt. Det er kun masteroppgavestudent som har tilgang til personopplysningene. Informanten vil anonymiseres i publikasjonen. Masteravhandlingen skal etter planen avsluttes våren 2024, og lydopptaket vil etter all sannsynlighet bli slettet fra opptaker da. Dersom det ikke er tilfellet, vil du få opplysninger om dette.

Samtykke:

Jeg har lest og forstått informasjonen over, og er villig til å delta:

Sted og dato

Signatur

Sammendrag

Masteroppgave i nordisk språk

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier

Universitetet i Bergen

Vår 2024

Student: Mali Elisabeth Dahl

Veileder: Agnete Nesse

Tittel: En sociolingvistisk studie av endringer i kristiansundsdialogen

Denne masteroppgaven er en sociolingvistisk undersøkelse av kristiansundsdialogen. Oppgavens problemstilling er: *I hvilken grad opprettholdes tradisjonelle dialekttrekk i kristiansundsdialogen?* For å svare på dette har jeg også utviklet tre forskningsspørsmål: 1) Hvilke dialekttrekk holder seg best, og hvilke dialekttrekk holder seg dårligst? 2) Er det forskjeller i dialektbruken blant eldre og yngre kvinner og menn? 3) Hvilke likheter finnes mellom utviklingen av dialogen i Kristiansund og andre norske bydialekter?

For å svare på problemstillingen har jeg benyttet sociolingvistisk teori om dialektendring, tidligere beskrivelser av kristiansundsdialogen, samt tidligere forskning på andre talemål i regionen. De språklige variablene jeg undersøkte var palatalisering, nektingsadverbet *ikkje*, tjukk *l* og apokope. Den sociolingvistiske undersøkelsen består av intervjuer med 12 informanter fra Kristiansund. Informantene besto av to kvinner og to menn i hver av alderskategoriene eldre (67-78 år), voksne (47-52 år) og yngre (17-19 år).

Resultatene viser at den språklige variabelen tjukk *l* har holdt seg stabil, mens apokope har holdt seg stabil blant de voksne og eldre informantene, og økt blant de yngste informantene. Dette har sammenheng med at sporene av jamvekt er borte hos de yngste, og apokope blir generalisert i infinitiv. Motsatt har det skjedd en endring når det kommer til de språklige variablene palatalisering og nektingsadverbet *ikkje*, i den forstand at disse dialekttrekkene har holdt seg stabile blant de eldre og voksne informantene, men vi ser en endring mellom de voksne og de unge informantene. De

unge informantene har betydelig færre belegg på palatalisering og nektingsadverbet *ikkje* enn de voksne og eldre informantene. Alveolare lyder og nektingsadverbet *ikke* tar over hos de unge.

Resultatene fra undersøkelsene viser også at de sosiale variablene alder og kjønn har betydning for bruk av de tradisjonelle dialekttrekkene i kristiansundsdiakten. Samtidig ser vi en utvikling av kristiansundsdiakten i retning av et trøndersk regionalmål.

Abstract

Master thesis in Nordic language

Department of linguistic, literary and aesthetic studies

University of Bergen

Spring 2024

Student: Mali Elisabeth Dahl

Tutor: Agnete Nesse

Title: A sociolinguistic Study of Speech Changes in the Kristiansund Dialect

This master's thesis is a sociolinguistic study of the Kristiansund dialect. The thesis question is as follows: *To what extent are traditional dialect features in the Kristiansund dialect maintained?* Three research questions have been developed to answer this: 1) Which dialect features are best preserved, and which dialect features are the least maintained? 2) Are there differences in the dialect usage among elders and young women and men? 3) What similarities exist between the development of the dialect in Kristiansund and other Norwegian urban dialects?

To answer the thesis question, I have employed a sociolinguistic approach. This includes the use of sociolinguistic theory on dialect change, previous descriptions of the Kristiansund dialect, and previous research on other spoken varieties in the region. The linguistic variables I investigated were palatalization, the negation adverb *ikkje*, *tjukk I* (velarized *I*), and apocope. The sociolinguistic study consists of interviews with 12 informants from Kristiansund. The informants were two males and two females in each of the categories of elders (67-78 years), adults (47-52 years), and adolescents (17-19 years).

The results of the study indicate that the linguistic variable *tjukk I* has remained stable while apocope has remained stable among the adults and the older informants. This is related to the fact that the traces of equilibrium are absent among the adolescents, and apocope becomes generalized in the infinitive. A different development can be observed regarding the linguistic variables of palatalization and the negation adverb

ikkje in the sense that these dialect features have remained stable among the older and adult informants. Still, we observe a change among the adult and young informants. The adolescent informants have significantly fewer instances of palatalization and the negation adverb *ikkje* than the adult and the older informants. The alveolar sounds and the negation adverb *ikkje* are prevalent among the young informants. Notably, the most significant changes are observed among the younger female informants.

The results also indicate that the social variables age and gender are significant when using the traditional features of the Kristiansund dialect. Simultaneously, we observe a development toward the regional spoken variety in Trøndelag.

Profesjonsrelevans

Denne sosiolingvistiske masteroppgaven kan være relevant for lektoryrket på flere måter. For det første er det blant annet relevant for kompetansemålet «utforske språklig variasjon og mangfold i Norge og reflektere over holdninger til ulike språk og talemålsvarianter» (Udir, 2020.), som er et kompetansemål i norsk etter 10. trinn. Det er også relevant for «gjøre rede for endringer i talespråk i Norge i dag og reflektere over sammenhenger mellom språk, kultur og identitet» (Udir, 2020), som er et kompetansemål på vg3 studieforbereende. Kunnskapen og kompetansen jeg sitter igjen med etter å ha skrevet denne masteroppgaven kan jeg altså dra nytte av i undervisningen knyttet til disse kompetansemålene, både på ungdomsskolen og videregående.

Som kommende lektor i norsk i Kristiansund vil også min kunnskap om kristiansundsdialogen være nyttig. I undervisningen av de nevnte kompetansemålene kan jeg trekke inn min kunnskap om kristiansundsdialogen, noe som kan bidra til at elevene blir mer engasjert. Jeg tror at det å trekke inn eksempler som er relevante for elevene, kan bidra til at de blir mer engasjert i undervisningen. I og med at de fleste av elevene prater kristiansundsdialog selv, kan de oppleve det som mer engasjerende å lære om denne dialogen.

I prosessen med skrivingen av masteroppgaven har jeg også tilegnet meg mer erfaring med prosessorientert skriving. Jeg har lært mye av å skrive utkast og forbedre disse basert på tilbakemeldinger. Erfaringen jeg har gjort meg med prosessorientert skriving i denne masteroppgaven er noe jeg kommer til å ta med meg i jobben som lektor.

Litteratur:

Utdanningsdirektoratet. (2020). *Læreplanen i norsk (NOR01-06)*. Hentet fra: <https://www.udir.no/lk20/nor01-06/kompetansemaal-og-vurdering/kv111?lang=nob>

Utdanningsdirektoratet. (2020). *Læreplanen i norsk (NOR01-06)*. Hentet fra: <https://www.udir.no/lk20/nor01-06/kompetansemaal-og-vurdering/kv115?lang=nob>